

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SDR. DRAABY SOGNS
HISTORIE

SDR. DRAABY SOGNS HISTORIE

Ved Lærer K. K. Thomsen

FORORD

Naar jeg efter Opfordring fra flere Sider har bestemt mig til at skrive S. Draaby Sogns Historie, saa er det ikke, fordi jeg har troet at kunne aflokke de gamle Dokumenter, der har staaet til min Raadighed, mange interessante Oplysninger. S. Draaby er, som det hedder i en gammel Beskrivelse, en ubetydelig By. Den er ikke som Nabo-sognet Flade fra Naturens Haand udstyret med topografiske Ejendommeligheder. Der findes ingen Bakker, der taaler Sammenligning med Salgjerhøj, og ingen fossende Vandfald, der har kunnet drive en Vandmølle.

Rige Adelslægter, hvis Færd og Skæbne kan give et Sogns Historie Perspektiv, har aldrig haft Hjemsted i S. Draaby. Jorden og de Slægter, som har dyrket den, har fra tidlig Tid været under Herremandsvælde, og de faa Slægter af Lavadel, der i den sene Middelalder kan have boet her, har sandsynligvis ikke efterladt sig andet Minde i Historien end et Navn paa et eller andet gulnet Pergamentblad.

Men Byen har sin Historie. Den har lige saa vel som andre Landsbyer været Arnested for utalte Generationer, og det har da været min Opgave, med de beskedne Midler, der har staaet til min Raadighed, at give en fordringsløs Fremstilling af alt, hvad jeg har kunnet efterspore om S. Draabys Fortid.

Søren Søndergaard, fhv. Gaardejer i Outrup, har sendt mig flere værdifulde Oplysninger fra Rigsarkivet, og Flade-S. Draaby Sogne- raad samt Flade-S. Draaby Sparekasse har ydet væsentlig Støtte til Bogens Udgivelse.

Herfor bedes de paagældende modtage min bedste Tak.

S. Draaby, d. 1. August 1942.

K. Thomsen.

IL de tidligste skriftlige Vidnesbyrd om Sønder Draaby hører utvivlsomt de faa og kortfattede Aktstykker, der findes gengivet i Dueholms Diplomatarium vedrørende Salg eller anden Afhændelse af Bondejord i Sdr. Draaby.

Hvornaar Byen er opstaaet, lader sig næppe afgøre. Der er Beviser nok for, at Egnen har været beboet — eller i alt Fald befolket — i Stenalderen, men fra hvilket Tidspunkt den maa regnes at have været betragtet som en Beboelsesenhed er, som det forøvrigt maa gælde for de allerfleste Landsbyer, indhyllet i Mørke. Fra Bugten ved Hanstholm gaar der en Sænkning i Terrænet i sydlig Retning over til Østfjorden ved Skarum. Det er maaske dette »Drag«, der har givet Byen sit Navn: Draaby = Dragby. Over dette Drag har engang været Forbindelse mellem Draaby Vig og Hanstholm Vig, formodentlig i den saakaldte Stenalder-Sænkings Tid.

Siden, da Landet igen har hævet sig, har her været Mose. Der er endnu i Mands Minde gravet Tørv i »Frøskær« og i Holmskær, henholdsvis den nordvestlige og sydvestlige Del af Sdr. Draaby. Ogsaa paa den østlige Side af Byen har der været Tørvemose, om end i ringere Udstrækning. Ved Draaby Vig er der fundet Træstammer og Træsnodder, og det samme er Tilfældet med de tilgrænsende Landsbyer, saa det er troligt nok, at store Dele af Nordmors i sin Tid har været skovbevokset.

Større arkæologiske Fund er ikke gjort i Sdr. Draaby i nyere Tid. Dette har blandt andet sin naturlige Forklaring i, at Byen har ringe Udstrækning, den maaler kun c. 571 ha, men det kan vel ogsaa betyde noget, at Egnen ikke har Høje eller Terrænformer, der begunstiger Anlæg af Borge. Den er svagt bølgeformet og har sikkert været opdyrket i saa stort Omfang, som Trævæksten eller Forekomsten af Moser har tilladt.

Kirken er vel bygget i det 13. eller 14. Aarhundrede, og fra den Tid kan man i det mindste regne, at Sdr. Draaby er blevet opfattet som Landsby med afstukne Grænser til alle Sider.

Som før nævnt indeholder Dueholms Diplomatarium nogle kortfattede Oplysninger om Gaarde i Sdr. Draaby. Det fremgaar heraf, at der omkring 1470 har været i det mindste 12 Gaarde i Sdr. Draaby.

Af disse ejede Klosteret de 7, men ombyttede i 1471 de 6 med 3 af Kronens Gaarde »i Frysbrønd«. I 1474 kom Klosteret i Besiddelse af 5 andre Gaarde i Sdr. Draaby, og man kan nu paa Grundlag af de nævnte Oplysninger faa en Oversigt over Byens Gaarde, deres Ejere og Fæstere det nævnte Aar.

1.	Dueholm	Peder Nielsen	2	Tdr. Korn	-	2	til	Hold-K.
2.	»	Thammes	5	-	-			
3.	»	Grommy	3	-	-			
4.	»	Michel Jensen	1	-	-			
5. og 6.		2 Gaarde	6	-	-			
7.	Kronen	Wormer Nielsen	5	-	-	1	Pd.	Smør
8.	»	Las Willatssen	3	-	-	1	-	-
9.	»	Per Staphensen	3	-	-	1	-	-
10.	»	Bo Staphensen	2	-	-	1	-	-
11.	»	Per Jensen	2	-	-	1	-	-
12.	»	Owe Staphensen	3	-	-	1	-	-

Gaarden Nr. 1 havde tilhørt en vis Else Pedersdatter, der i 1460 skødede den til Klosteret mod at faa overladt et Stykke Jord paa Klosterets Ejendom med Græsning til 6 Køer, Eng til Høslet og Ildebrændsel paa Klosterhede samt Begravelsesplads. Foruden de i foranstaaende Fortegnelse nævnte Afgifter skulde Fæsteren yde Dagsgerning (Hoveri?) samt »Høns og Gaas«.

Hvor den ommeldte Else Pedersdatter har boet, lader sig vel ikke nu afgøre, men hun maa have hørt til den saakaldte Lavadel, idet Dokumentet var forsynet med hendes Segl, og hendes Broder Magni Pedersen benævnes »af Vaaben«, d. v. s. Væbner; formodentlig er her Tale om den Magnus Pedersen, der i flere Dokumenter fra det 15. Aarhundrede nævnes til Damsgaard.

Gaardene Nr. 2, 3 og 4 har tilhørt Niels Eriksen, og Nr. 5 og 6 har tilhørt Margrethe Krag. Den førstnævnte er formodentlig den Niels Eriksen, der i c. 1460 var Ejer af Timgaard. Hans Slægt, der hørte til Gyldenstjernerne, er beskrevet af J. C. Jacobsen i Historisk Aarvog for Thisted Amt 1930.

Den foranførte Oversigt giver naturligvis ikke megen Oplysning om Byens og dens Beboeres Tilstand. Vi ser, at der har været 12 Gaarde, som har været beboet af Fæstere. Om der har været flere Fæstegaarde eller muligvis Selvejere, lader sig næppe oplyse. I et Tingsvidne fra 1433 nævnes blandt 8 »beskeden dannemen« Ysac Powelsen og Peter Mognssen af Draaby, og i 1481 nævnes Lass Katt og Nis Frensdssøn af Draaby. Disse 4 Mænd har rimeligvis været

Selvejere, men da der ligger et Tidsrum af c. 50 Aar mellem de to Dokumenter, kan man ikke vide, om der her er Tale om 4 Selvejergaarde eller muligvis kun 2.

Ved Skyldsætningen kan man slutte sig til Gaardenes indbyrdes Størrelsesforhold, men derimod ikke til deres virkelige Størrelse, fordi det ikke kan udfindes, hvor stor en Arealenhed, der svarer til et Pund Korn, og det er ikke engang muligt at bestemme, hvor meget et Pund Korn androg i Rummaal paa Mors i det 15. Aarhundrede.

Men det er ikke uden Interesse at se, hvilke Personnavne der paa den Tid har været i Brug blandt Almuen paa Mors. Det er paa to nær de samme, som har været i Brug indtil vore Dage. Grommy og Vormer bruges nu ikke mere. Det første er ikke af nordisk Oprindelse, men har ifølge Afhandlingen »Danmarks Personnavne« været ret almindeligt i Vestjylland.

Man ser af Fortegnelsen, at de jyske Navneformer allerede i 1400'erne har været almindelige, saa de er blevet anvendt i Skriftsproget: Stafen, Thammes o. fl.

Formodentlig har Kronen efter Reformationen ejet det meste af Sdr. Draabys Jord, men senere har en Del været pantsat for Laan, naar Kongen har været i Pengetrang, som f. Eks. i Syvaarskrigens Tid. I 1598 fik Lensmanden paa Hald Befaling til at lægge noget indløst Krongods ind under Kronens Gods, blandt andet 3 Gaarde i Sdr. Draaby. Men i Aarene 1661—64 har Kronen realiseret sine Ejendomme her saa nær som een Gaard. Efter Matriklen 1688 bestaar Byen af 18 Gaarde og 9 Huse. Af disse var en Gaard og to Huse Anneks til Flade Sognekald, een Gaard angives at høre under Kongen, en anden under Damsgaard, og Resten af Gaardene var Fæste-Gods, dels til Klingenberg, Højris, og dels til Leonhardt Marcelli, Skarpenberg Gods. Hartkornet udgjorde da efter den nævnte Matrikel c. 75 Tdr. (efter Matr. 1844 c 68 Tdr.)

Om Landbrugets ynkverdige Tilstand faar man et Begreb, naar man ser af Fortegnelsen, at 3 af de største Gaarde var øde. Dette skal dog næppe forstaas, som om Jorderne laa udyrkede hen, men Fæsterne havde ikke kunnet svare de anordnede Skatter og Afgifter og var vel blevet jaget ud. Bygningerne, der i deres Velmagtsdage havde været tarvelige og meget primitive, var nu sunket sammen, og Jorderne blev kun delvis udnyttede af de omboende Fæstere, som i Reglen har haft nok at gøre med deres egen Jord; thi der er jo næppe Tvivl om, at Godsejeren har paalagt dem at udrede en væsentlig Del

af de Afgifter og Skatter, der hvilede paa de udsultede Ejendomme, som de fik lagt til deres eget Fæste.

Efter Matriklen fra 1688 skal her gengives en Oversigt over Ejendomsforholdene paa den Tid.

	Ejeren	Brugeren	Hartkorn
	Hr. Hermand i Flade		
1.	Anneks til Præstegaarden	Mads Mikkelsen	0 - 6 - 2 - 0
2.	Højris	Chr. Pedersen	3 - 4 - 1 - 1
3.	»	Peder Christensen (Vester)	5 - 5 - 0 - 0
4.	»	Bertel Thomsen	5 - 0 - 3 - 2
5.	»	Chr. Pedersen	3 - 1 - 2 - 2
6.	»	Niels Andersen	4 - 3 - 3 - 1
7.	»	Peder Christensen (Øster)	4 - 3 - 2 - 0
8.	»	Jens Thøgersen (øde)	4 - 2 - 2 - 0
9.	»	Christen Nielsen	1 - 4 - 2 - 1
10.	»	Josef Andersen	4 - 3 - 3 - 0
11.	»	Poul Christensen	3 - 5 - 3 - 2
12.	»	Morten Svenningsen	1 - 4 - 3 - 0
13.	Marcelli	Peder Pedersen	3 - 7 - 2 - 1
14.	»	Laurits Jensen (øde)	6 - 4 - 2 - 0
15.	»	Laurits Andersen	4 - 4 - 2 - 0
16.	»	Niels Andersen (øde)	4 - 3 - 2 - 1
17.	Kongen	Christen Christensen	4 - 2 - 1 - 2
18.	Damsgaard	Christen Mortensen	5 - 2 - 2 - 0
	Huse:		
19.		Erik Christensen	0 - 1 - 0 - 0
20.		Niels Andersen	0 - 1 - 3 - 2
21.		Thøger Andersen	.. 0 - 1 - 3 - 0
22.		Karen Christensen (Kirken)	0 - 0 - 3 - 2
23.		Anders Steffensen	.. 0 - 0 - 3 - 0
24.		Else Sørensdatter	0 - 0 - 2 - 0
25.		Martin Madsen	0 - 0 - 1 - 1
26.		Jens Thøgersen	0 - 0 - 2 - 0
27.	Anneks til Flade Præsteg.	Thomas Svenningsen	2 - 3 - 1 - 2

Det lader sig næppe gøre nu at paavise med Sikkerhed, hvor disse 18 Gaarde og 9 Huse har ligget. Der findes intet Kort fra den Tid, og der er selvfølgelig for alle Boligers Vedkommende sket Forandringer. Nogle er revne ned eller smuldret hen for Tidens Angreb og ikke blevet genopbygget paa samme Sted, og andre er blevet ombygget flere Gange. Som rimeligt er, staar der ikke en eneste Bygning fra det 18. Aarhundrede. De var rimeligvis alle sammen opført af »raa Sten« og har været lidet modstandsdygtige mod Vejr og Vind, saa meget mere som det tit i høj Grad skortede paa Vedligeholdelse.

Der findes et Kort over Byen fra Udskiftningstiden, men det er

næppe tilraadeligt at slutte fra dette til Byens Udseende i 1688. Nogle Gaarde laa rimeligvis paa samme Plet i 1793 som i 1688, men andre er flyttede eller helt udslettede. Det skete jo ikke saa sjældent, at en Fæster blev sat fra sin Gaard eller frivilligt forlod den, og undertiden blev dens Jordparceller saa lagt ind under andre Gaarde, eller den blev udstykket i flere Ejendomme. 3 eller 4 Gaarde ligger endnu paa samme Plads som i 1793, nemlig:

Nr. 6,	nuværende Matr. Nr. 6,	nuværende Ejer: Niels Rolighed
Nr. 7,	» » » 11,	» » Mikkel Arentsen
Nr. 11,	» » » 8,	» » Karl Larsen
Nr. 18,	» » » 12,	» » N. P. Larsen

Om sidstnævnte Gaard har ligget, hvor Kortet viser, er dog usikkert. Den har nemlig oprindelig ligget Øst for »Skolestien«, det nuværende Matr. Nr. 34, og er sandsynligvis først blevet flyttet omkring Aar 1798, da Søren Krøll overtog Fæstet efter sin Fader. De gamle Udskiftningskort er ikke helt paalidelige, fordi der undertiden er blevet rettet ved dem, eftersom Bygninger og Veje forandrede Plads eller Retning.

Ligesom vi ikke kan sige med Sikkerhed, hvorledes Gaarde og Huse har været grupperet i den gamle By, er det heller ikke muligt at fremvise et fuldtro Billede af en af de gamle Gaarde. Det vilde ellers have været interessant, selv om man med stor Sandsynlighed kan gaa ud fra, at de har set ud omtrent som andre morsingske Gaarde fra samme Tid. Da Forfatteren til disse Linier i 1908 kom til S. Draaby, var der een Gaard tilbage, som rimeligvis var omtrent 100 Aar gammel, men der blev ikke taget noget Billede af den, inden den »sank i Grus«. Den ejedes paa den Tid af Chr. Pedersen, der var indvandret fra Jørsby. Hans Forgænger var Jakob Øster, men tidligere havde den i 4 Generationer været beboet af en anden Slægt, Øster, fra hvem Jakob Øster havde laant sit Efternavn. For øvrigt har Lærer Skyum, Erslev, i Aarvog for Mors givet en udførlig Beskrivelse af to gamle Gaarde i Alsted, som nu ogsaa er forsvundne, og det er rimeligt at antage, at disse Gaarde kan betragtes som Type paa de fleste Bøndergaarde paa Nordmors fra Udskiftningstiden eller deromkring.

Efter Udskiftningskortet at dømme har de fleste Gaarde været »Parallelgaarde«, d. v. s. bestaaende af to Bygninger, der laa omtrent lige over for hinanden. I den ene Ende af Raalingshuset var der Tørverum og Gaasesti; dette var i alt Fald Tilfældet med den om-

talte Gaard i S. Draaby. Den anden Bygning omfattede saa Stald og Lade samt Vognskur m. m.

Der var temmelig stor Afstand mellem de to Bygninger. En gammel Mand, Søren Post, fortalte en Historie om, at en Mand, der en mørk Vinteraften havde været ude i Stalden, gik vild, da han vilde gaa tilbage til Raalingen, og stumlede ud paa Marken, til Gaardens Folk fandt ham og fik ham bjerget ind. Muligt er Historien en Fabel, eller den omtalte Mand har været »paavirket«, men det er sikkert nok, at der var forholdsvis langt fra Raaling til Lade. En af Grundene til dette Forhold kan have været, at Møddingen havde sin Plads midt i Gaarden; dette har vist været Tilfældet de fleste Steder i gammel Tid. Og hændte det en enkelt Gang, at Laden ikke kunde rumme Markens Afgrøde, saa har Stakkene naturligvis ogsaa skullet have deres Plads i Gaardsrummet.

Hvorledes Jorderne har været drevne i S. Draaby er vel ikke saa let at afgøre helt ud. Der findes ganske vist mange Beskrivelser af Driften i de forskellige Egne af Landet og til forskellige Tider, men Driftsmaaden har uden Tvivl dengang som nu rettet sig noget efter Jordens Kvalitet. Der var som bekendt Fællesdrift, saa den enkelte Bonde næppe har kunne ændre ret meget ved Driftsmaaden, selv om han havde haft Lyst eller Indsigt dertil, men det kan nok tænkes, at hele Bysamfundet i Tidernes Løb har foretaget Forandringer under Hensyn til gode og daarlige Tidens Vekslen.

Christensen (Hørsholm) har i sin Bog: Agrarhistoriske Studier, givet følgende Oplysning om Jorddyrkningen paa Mors i Tiden før Udsiftningen:

Agerjorden var for de fleste Gaardes Vedkommende delt i Alsædjord, Brødjord (Brydejord) og Havreland. Alsædjorden var den bedste, Byen nærmest beliggende, dyrkedes hvert Aar og gødedes hvert fjerde Aar efter at have givet to Byg-, een Rug- og een Havreafgrøde. Nogle gødede hvert tredje Aar og tog da Byg, Vaarrug og hvid Havre. Brødjorden indtog det øvrige af Indmarken, gav 5—6 Sædafgrøder efter een Gødskning og hvilede derpaa lige saa længe. Havrelandet (Udmarken) gødedes aldrig, men gav tre Aar Sæd og hvilede derpaa fem—seks Aar.

Ifølge Dueholm Diplomatarium er det meste af S. Draabys Jord kommet under Dueholm Kloster, men i 1471 skete en Bytøhandel, hvorved Kronen kom i Besiddelse af 6 Gaarde i S. Draaby, og efter Reformationen, hvor Klostergodset tilfaldt Kronen har rimeligvis det meste af Byens Jord været Krongods. Kirken ejede som før nævnt

en Gaard og to Huse, og en enkelt Gaard (Nr. 18, 1688) har ialt Fald en Tid hørt under Damsgaard.

Efter Svenskekrigens Tid (1657—60) har Kongen maatte afstive de vaklende Finanser ved Jordsalg. I 1661 fik Leonhard Marcelis Skøde paa 12 Gaarde, 1 Halvgaard, 2 Kirkebol og 6 Huse, og i 1664 solgtes yderligere en Gaard til Admiralitetsraad Poul Klingenberg, der var fornævnte Marcelis's Svigersøn. Ifølge en Fortegnelse fra 1680 ejer Poul Klingenberg 10 Gaarde og Marcelis 5 Gaarde. 1 Gaard hører til Dueholm, 1 til Damsgaard, og 1 hører til Flade Præstekald. Om Husene er der ikke Tale her.

Hvorledes der i det enkelte er handlet med Ejendommene er ikke oplyst, Matrikellisten fra 1688 synes ikke helt at stemme med fornævnte Fortegnelse, idet den Gaard, som i 1680 angives at høre under Dueholm, nu nævnes som Krongods. Dueholm var nogle Aar efter Reformationens Indførelse kommet under Kronen, men blev i 1664 tillige med en Gaard i S. Draaby solgt til Poul Klingenberg. Imidlertid var Kronen i 1768 Ejer af den nævnte Gaard og desforuden af et Hus. Begge disse Ejendomme blev ved den Tid solgt til Fr. Clausen, Ullerup. Kronen gjorde ikke nogen god Forretning ved Afhændelsen, eftersom Fr. Clausen fik de to Ejendomme overladt uden Købesum og fik endda tilstaaet Skattefrihed af dem i de første 6 Aar mod at forsyne dem med Bygninger og Besætning. Om denne Fordring er blevet opfyldt, er maaske tvivlsomt. I 1776 blev nemlig de samme Ejendomme solgt til Jens Stadel, Sø, og det hedder ved denne Lejlighed, at Sælgeren fralægger sig alt Ansvar for, hvad Mangel der maatte forefindes ved Bygninger og Besætning paa »det øde Hartkorn, som af Hans Majestæt er bekommet«.

For øvrigt handledes der i de Tider saa ofte med Fæstegaardene, at Bønderne snart ikke vidste, om de var »købte eller solgte«. I 1771 hørte det meste af S. Draaby under Nandrup. Da Jens Stadel det nævnte Aar havde købt Sø af Jens Peter Woydemann, begyndte han at samle Bøndergods. Samme Aar købte han af Svogeren Hans Iium paa Nandrup alt det Fæstegods i S. Draaby, som denne havde haft, og i 1776 kom yderligere 10 Tdr. Hartkorn under Sø. Det var alt, hvad der paa den Tid hørte under Ullerup af S. Draaby, nemlig Peder Krølls Gaard og Christen Degns Gaard samt Laurs Frøsløvs Hus, hvoraf de to sidstnævnte var de før omtalte Kronens Ejendomme.

Hermed var Jens Stadel Ejer af al Jorden i S. Draaby med Undtagelse af de Ejendomme, der tilhørte Kirken, og maaske et enkelt Hus.

Storbondeslægter har sikkert ikke haft til Huse i S. Draaby i de sidste Aarhundreder, eftersom der ikke siden 1660 og indtil Udskiftningstiden har været en eneste Selvejer, men for nogle Slægters Vedkommende synes dog at have været en vis Stabilitet til Stede. Ingen af disse Gaardmandsslægter synes at have været velhavende — det var Fæstebønder vel sjældent — men naar den samme Slægt i mange Led har kunnet holde sig i den samme Gaard, kan man gaa ud fra, at den ikke har været uduelig, men har ført sin stiltfærdige og til Tider slæbsomme Tilværelse i sejt Udholdenhed, saa de vekslende Godsejere ikke har fundet Anledning til at flytte omkring med dem, som det ellers skete for manges Vedkommende.

Det har jo været en almindelig Anskuelse, at Fæstebønderne var underkuede og sløve, og der gives mange Vidnesbyrd om, at de var det — i visse Egne og til forskellige Tider. De var til Dels retsløse, fordi Regeringen, der af god Villie søgte at værne om Bøndernes Ret, som oftest var ude af Stand til at kontrollere, om dens Forordninger blev overholdte. Jorddrotten eller hans Ridefoged var altid nærmere end Regeringens Tillidsmand, der ovenikøbet selv kunde være Storgodsbesidder. Men det er dog vist nu om Stunder en almindelig Mening blandt dem, der har Kendskab til Bøndernes Kaar i Hoveritiden, at de mange Beretninger om Overgreb fra Herremændenes Side nærmest maa siges at behandle Undtagelserne, som naturligvis har afsat stærkest Spor i Folkeminderne og maaske ogsaa i Arkiverne. Der savnes ikke Vidnesbyrd om, at Bønderne har turdet paatale deres Ret.

Det var jo desuden saa heldigt for Fæstebønderne, at Godsejeren maatte være interesseret i, at det i det mindste gik dem saa taaleligt godt, at de kunde faa Gaardens Jord dyrket og svare Skatter og andre Afgifter. En øde eller forsømt Gaard var et Minus i Herremandens Aktiver. Han kunde let finde et Paaskud til at jage en Bonde fra Hus og Hjem, og det blev jo ogsaa gjort i mange Tilfælde, men nok saa ofte har Herremanden set sin Fordel ved at hjælpe en Fæster med Sædekorn eller Tømmer til Gaardens Opbygning i Stedet for at jage ham væk.

I Biskop Bircherods Dagbog findes et Træk, der viser, at Mændene i S. Draaby ogsaa har turdet paatale deres formentlige Ret, endda overfor en saa ophøjet Person som den myndige Aalborg-Bisp. Dagbogsnoten, der er fra 1695, lyder:

»Paa Kirkegaarden (i S. Draaby) havde jeg siden en ond Lyd med Bønderne i samme Menighed saavel som ogsaa af Folk af Flakke Sogn (form Flade), hvilke der besværede sig over Kirkernes Qvægtiender,

som var bortfæstede til Jørgen Pallesen, da de forment dem selv at være nærmest til slig Tiende udi Fæste at bekomme. Jeg gav dem ikkun passelig Besked og demonstrerede for dem, at slet intet, dem til præjuditz, imod Loven var handlet. Hvormed de endeligen lod sig nøje«.

Endelig kan anføres, at Christensen (Hørsholm) skriver i sin før omtalte Bog: »Agrarhistoriske Studier: »I det hele taget synes det paa den Tid (16. Aarh.) ikke at have været lettere for Herremanden at komme til sin Ret lige overfor Bonden end for Bonden at faa sin Ret lige overfor Herremanden. Derpaa er mange Eksempler langt ned i det 17. Aarhundrede. Om nogen slavisk Underkuelse var der slet ikke Tale. Selvtægt og Voldshandlinger var lige saa almindelige i Bondestanden som i de øvrige Samfundsklasser.«

— Hertil er dog at bemærke, at Selvtægt og Voldshandlinger, som er udøvet af enkelte Personer, ikke i og for sig er Vidnesbyrd om, at det store Flertal af Fæstebønder ikke var underkuede, og saa maa man endvidere huske paa, at de som ved Hjælp af Arkivmateriale søger at udforske Bøndernes Kaar i de Tider, der ligger nogle Hundrede Aar tilbage, let kan forledes til at drage for vidtgaende Slutninger af de enkelte Domsafgørelser, der har bistaaet Bønderne mod Herremændene. Der kunde være Hundreder af Tilfælde, hvor Bønderne var blevet hundsede paa Hovmarken, trakterede med Skældsord og Slag, uden at der er nedskrevet et Ord derom.

Vornedskabet blev ophævet i 1702, men nogle Aar efter indførtes Stavnbaandet, og da dette kom til at gælde for hele Landet, indtraadte ogsaa for Jyllands Vedkommende det i vore Øjne højst utiltalende Forhold, at Fæstebønderne og deres Sønner blev vurderet sammen med Gaardens Besætning og Inventar og saa at sige kunde konverteres i rede Penge.

Aarsagen hertil er ikke vanskelig at udfinde: Herremændene havde Besvær med at skaffe Arbejdskraft, dels til deres eget Landbrug og dels til de mange udsultede Bøndergaarde, fordi Befolkningstilvæksten var yderst ringe, paa sine Steder endogsaa negativ. Børnedødeligheden var, sammenlignet med vor Tid, forfærdende stor, og mange unge Karle foretrak at friste Livet som Rønningsmænd fremfor at blive indrullet i Militsen eller tvunget til at overtage en forfalden Gaard.

I 1771 solgtes ved Auktion Kligenbergs Enkcs Gods paa Nordmors, og sammen med Fortegnelsen over rørlig og urørlig Ejendom

fulgte en omhyggelig Beskrivelse af, hvor mange Mænd og arbejdsføre Karle der fulgte med i Købet.

I 1776 solgte Theodorus Adeler 3 Gaarde i S. Draaby til Jens Stadel paa Sø, og i Købekontrakten findes følgende Bemærkning: »Med dette Hartkorn følger alle Peder Krølls Sønner og den fattige Maren Bertelsdatter, hvorimod Lauge Kristensen, som gaar Soldat for Ullerup, forbliver bestandig dette Gods tilhørende«.

Ved samme Lejlighed solgtes Kr. Thomsens Gaard i Skjærbæk tiligemed dennes ældste Søn, »men de 2 yngste Sønner, som gaar Soldater for Ullerup, bliver bestandig samme Gods tilhørende«.

I 1785 købte J. P. Voydemann Ullerup af Theodorus Adeler. Købekontrakten har følgende Slutningsbestemmelse:

»Skulde, som ej formodes, nogen Dispute indløbe om Mandskabet, og Sælgeren blev pligtig at erstatte samme, saa fastsættes, at han betaler for en sund og frisk Karl i alle Dele, som er fulde 62 Tommer høj, 60 Rigsdaler, og en under dette Maal, eller som ej er fuldkommen tjenstdygtig til Soldat, samt Drengene over 4 Aar, 30 Rigsdaler«.

Om man nu vil kalde dette for Menneskehandel eller ikke, bliver nærmest en Skønssag. Naturligvis havde Herremanden ikke samme Ret over sine Hovbønder som over sine Kreaturer, men man kommer jo ikke uden om, at disse Ejendomshandeler, hvor Bønderne takseres ligesom Gaardens øvrige Tilbehør, er et Vidnesbyrd om den uværdige Stilling, Samfundet havde givet Fæstebonden.

I Stavnsbaandets sidste Periode begyndte Tvangen allerede, naar Drengene var fyldt fire Aar, men der spores i Fæstebrevene en Bestræbelse efter at udvide Stavnsbaandet til at gælde fra Fødselen af, idet Fæsteren maatte gaa ind paa, at lade de Drengebørn, der fødtes ham, forblive inden for Godsets Omraade, indtil de var fyldt 4 Aar

Et enkelt Eksempel skal her anføres:

En Pige, Dorthea Nielsdatter, fæstede i 1780 et Hus i Tøving, som tilhørte Theodorus Adeler, paa det Vilkaar, at hun skulde lade »det Drengbarn, som hun har med Hans Larsen Soelbjerg, navnlig Niels, fylde sit 4de Aar paa Ullerup Gods og bestandig blive der, hvad enten hun bliver gift andet Steds hen eller fæster sig ind paa et andet Sted, og dette Løfte skal uryggelig holde og staa fast. — Skulde hun, som hun agter, indlade sig i Ægteskab med fornævnte Hans Larsen, da skal de Drengbørn, som maatte fødes, mens hun har Huset i Fæste, forblive Ullerup Gods tilhørende, og derfor være forpligtet, ihvor hun og Mand flytter hen, dog at lade disse Drengene fylde 4de Aar paa mit Gods. Skulde hun uagtet givne Løfte, forinden hendes allerede fødte

Søn eller nogen af de omtalte Børn fylder 4de Aar paa Ullerup Gods, lade nogen af dem hemmelig eller aabenbare udføre af Godset for at fylde 4de Aar andetsteds, da forbinder hun sig herpaa tegnet at betale for hver saadan 20 Rigsdaler«.

For en Sikkerheds Skyld har Godsejeren taget Underskrift af baade Dorthea Nielsdatter og hendes vordende Mand, Hans Larsen Soelbjerg.

Det var i Aaret 1780, at en Dreng vurderedes til 20 Rigsdaler. I 1785 var, som set af det foregaaende, Prisen steget til 30 Rigsdaler; men i 1788 blev Stavnsbaandet løst, og derefter forsvandt baade Drengene og Karle over 62 Tommer af Herregaardens Aktiver.

Som rimeligt er, beskæftiger Fæstebrevene sig mest med Omfanget af Fæsterens Hoveripligt: Hvor mange Gangdage og Spanddage, der skulde ydes om Aaret, samt paa hvilke Tider, de forefaldt. En Arbejdsdag varede fra Solens Opgang til dens Nedgang, altsaa i Juli Maaned fra Kl. 4 Morgentil Kl. 9 Aften!

Naturligvis har der været Hvilepavser ind imellem, velsagtens ogsaa nogle uden for Programmet, men alligevel maa det forekomme os urimeligt, at f. Eks. Folk, der boede i Elsø, skulde møde i Ullerup ved Solopgang.

Imidlertid forekommer der dog ogsaa Bestemmelser i Fæstebrevene, der synes at vidne om, at Godsejeren har tænkt paa andet og mere end det økonomiske Udbytte. I Tilfælde af, at den afgaaende Fæster havde været en honnet Mand, der havde forrettet sine Hovpligter og ligesom Jeppes Bedstefader »ikke efterladt sig en Skilling Restans« hos Herskabet, saa blev det bestemt, at han og Hustru skulde have Ophold paa Gaarden deres Levetid, og den ny Fæster skulde vise dem Venlighed og Hjælpsomhed »i deres sunde som især i deres Sygdoms Dage«. Ved deres dødelige Afgang skulde han give dem en »christ sømmelig« Begravelse.

Der kunde endogsaa forekomme en Bestemmelse om, at den nye Fæster skulde forsyne den gamle Mand med Tobak.

Man kan jo nok mene, at Godsejeren havde let ved at vise Barmhertighed, naar han læssede Byrden herved over paa den ny Fæster, men det er et Spørgsmaal, om det ikke alligevel blev Godsejeren, der kom til at bære det økonomiske Tab ved, at der blev hæftet en saadan Aftægtsforpligtelse paa en Gaard. Indfæstningens Størrelse kan jo have rettet sig efter, om der var Aftægt eller ikke, og i alt Fald vilde det sjældent kunne nytte Godsejeren at skrue Fordringerne op; thi saa vilde Følgerne simpelt hen blive, at de ikke blev indfrie.

Et andet Udslag af Godsejerens faderlige Omsorg for sine Hovbønder viser sig i, at den nye Fæster, hvis han var ugift, ofte har maattet forpligte sig til at ægte den afdøde Fæsters Enke eller maa-ske en eftersiddende Enkes Datter.

Denne Forhæftelse har vel ikke altid været lige behagelig, men herover har Bønderne næppe med Føje kunnet beklage sig, naar Præsterne paa den Tid maatte bære sig ad paa lignende Maade for at undgaa at betale Pension til den efterlevende Præsteenke, og selv Majestæterne benyttede Ægteskabet som Led i deres politiske Bestræbelser.

Men der var jo ogsaa Bønder, som ikke hørte til de honnette, nogle, som tog sig flere Dramme paa Morgenkvisten, end godt var for Arbejdet paa Hovmarken. Dem var der nok mange af. De søgte at slukke alle Modgangens Sorger med Brændevin. Det var en billig Kur, men i Længden førte den til, at Bonden blev til en Stodder. Restancerne vokste ham over Hovedet, Gaarden blev forsømt, og en Dag blev han tillige med Kone og Børn jaget paa Porten. Han kunde saa faa Anvisning paa enten at overtage en anden ødelagt Gaard eller ty ind i en Knaldhytte, hvor han saa maatte se at affinde sig med Tilværelsen, som han bedst kunde.

Fæstebrevene giver os altsaa nogen Underretning om Bøndernes sociale Stilling, men de siger intet eller kun lidt om, hvorledes disse i det daglige kom ud af det med Herskabet, om de blev hundsede paa Hovmarken, som vi kender det fra Almanakhistorier, eller om Hovdagen er forløbet jævnt fredeligt under muntert Samvær i Hvilepavserne.

Det er vel rimeligt, at de har oplevet baade det ene og det andet. Men Folkemindet, som igennem mange Slægtled kan gemme paa Sagn om øvet Vold og Uret, har intet at berette af den Slags om Ejere af Ullerup i det 18. Aarhundrede. Derimod findes der i Godsarkivet en Erklæring fra en Fæster i Ejerslev om, at han ikke ønsker at frikøbe sin Ejendom, fordi han altid er blevet godt behandlet af Herskabet.

Selv om man ikke tør tillægge dette Udsagn, der forøvrigt stammer fra Tiden efter Stavnsbaandets Løsning, større Beviskraft, kan man vist gaa ud fra, at de Ullerup Bønder — i det mindste siden Slægten Stadel kom til — har haft taalelige Vilkaar, naar man vel at mærke tager Hensyn til den urimelige Samfundsordning, som den enevældige Regering havde Ansvaret for.

I 1796 kom Hoverikommissionen til Ullerup for i Overensstem-

melse med Regeringens Bestemmelse at træffe en Ordning med Godsejeren, hvorefter Hoveriet kunde blive afløst med Pengeydelse eller i det mindste fastsat, saa Bønderne vidste, hvor meget de skulde yde i den Retning. — Det fremgaar af en senere Skrivelse (1840) fra Fr. H. Stadel, Ullerup, til Rentekammeret, at der paa Godset var to Slags Fæstebønder, nemlig de, hvis Hoveri var fastsat i Fæstebrevene »efter gensidig Overenskomst«, og de, som skulde forrette Hoveri »efter Godsejerens Forgodtbefindende«. Disse sidste kaldtes Trælbønder, og det var dem, Hoverikommisionen skulde tage sig af.

Stadel erklærede straks overfor Kommissionen, at han under de forhaandenværende Forhold ikke kunde gaa med til en almindelig Afløsning af Hoveriet, og man gik derfor i Gang med at udarbejde et udførligt Reglement.

»Stadel var villig til at fritage Bønderne for en Del af Tærskearbejdet paa de Vilkaar, at enhver svarede aarligt 4 Mark 8 Skilling og forrettede 3 Tærskedage samt 20 Gangdage til Kornets Rensning; Bønderne derimod var villige til at holde en Tærskekarl, som med de af Godsejeren holdende 2 Tærskere skulde forrette den dem paaliggende Trediedel af dette Hovarbejde.« Men herpaa vilde Stadel aldeles ikke inklade sig, og da Bønderne lige saa lidt vilde antage hans Forslag, blev en Ordning gennemført paa Grundlag af Landinspektørens Beregninger.

Til hele Godsets Drift skulde henhøre 18 »fulde Plove«. Heraf skulde Godsejeren selv forrette de to Trediedele, Resten, 6 Plove, henhørte under Hovbønderne, hvoraf der for Tiden var 13. Hertil maa imidlertid bemærkes, at her kun er Tale om de saakaldte Trælbønder. I Virkeligheden har Godsejeren faaet det meste af sit Markarbejde udført af Hovbønder, men Størsteparten af Arbejdet er blevet udført af den Del af Fæstere, hvis Hoveripligt var fastsat ved Fæstemaalets Indgaaelse. I Sdr. Draaby var der i 1796 kun een »Trælbønde«, nemlig Peder Krøll, men næsten al Bondejord i Byen var paa den Tid i Stadels Eje, og Fæsterne skulde yde Hoveri enten til Ullerup eller Sø, som ogsaa ejes af Stadel.

Det vilde føre for vidt at gengive hele Hoverireglementet, som for øvrigt findes i Landsarkivet, men et enkelt Afsnit skal anføres, fordi det giver Oplysning om Driftsmaaden:

»Hele Marken er aflagt til den saakaldte Brødjord, hvorudi Drift og Hvile afveksler, og Alsæd eller Jord, som uden Hvile drives bestandig. Brødjorden er inddelt i 12 Fald eller Aarstægter, hvoraf 5 drives, og 7 hviler. Af (disse) 7 fredes 2 til Høslet, og 5 græsses.

I hver af de 5 til Drift optagne Tægter har en halv Plov et Hovmaal: 11.520 Kvadratalen. Af Alsæden har hver halv Plov aarlig 6048 Kvadratalen.«

— — »Alsæd-Hovmaalene driver Bønderne alene uden Hjælp af Husbonden saaledes: Efter hver Gødskning tages 4 Kjærve, nemlig 2 af Byg og 2 af Rug eller Havre«

I Slutningsbestemmelserne fastsættes, at ingen maa tilsiges til Hoveri mere end 3 Dage i en Uge. Naar de 3 Dage er anvendt til Hoveri, skal Bonden være fri de paafølgende 3 Arbejdsdage. »Til de Arbejder for hvilke ikke er anført, hvad i een Dag skal forrettes, bliver Arbejdstiden at bestemme efter Forordningen af 25. Marts 1791.«

»Potokollen forevises Bønderne, saa ofte de forlanger det, saa enhver af dem kan erfare, at han ej mere end de andre er blevet bebyrdet med Hoveri.«

»Hoveriaaret begynder med hvert Aars 1. Maj, og alt det Arbejde, som de maatte staa tilbage (med), anses som aftjent og maa ikke skrives til Restance, ligesom ingen Dag maa anses for aftjent, forinden det herudi bestemte Slags Arbejde er forrettet.«

»Paa de Tider af Aaret, naar pløjes, og Gødning udages, anvises Bønderne nødvendig Græsning til deres Bæster i de Marker, hvor Arbejdet forrettes, saalænge de ved samme forbliver.«

Overenskomsten er underskrevet af J. Stadel og alle de hoveri-pligtige Bønder. De fleste af disse har imidlertid underskrevet med »paaholden Pen«. En hæderlig Undtagelse herfra danner Peder Vil-ladsen i Skarum og Peder Krøll i Sdr. Draaby.

I Slutningen af det 18. Aarhundrede blev S. Draaby udskiftet. Protokollen er underskrevet af Landinspektør Torm d. 30. September 1799. Der fandtes paa den Tid 12 Gaardmænd og 26 Husmænd. Hartkornet udgjorde efter Matriklen af 1688 75 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Heraf ejede Godsejer Stadel 68 - 1 - 2 - 2¼, Kirken 3 - 2 - 3 - 1, medens 4 - 0 - 1 - 1½ var Selveje.

Det fremgaar endvidere af Protokollen, at c. ⅔ af Arealet var Hede og Fælled. Den øvrige Del af Arealet var fordelt saaledes:

Alsædjord	c. 10 %
Brødjord	c. 20 %
Vangjord	c. 22 %
Eng, Kær og Sige	c. 6 %
Veje	c. 3 %

Ialt 61 %

Det kunde naturligvis ikke lade sig gøre at tildele hver Mand en forholdsmæssig Del af hver Slags Jord, Alsædjord, Brødjord o. s. v., men forudsat, at Vurderingen i Hartkorn var retfærdig, maatte det have mindre at sige, naar hver fik tildelt saa megen Jord, som han efter sit Hartkorn havde Krav paa. Det var jo Formaalet med Udskiftningen, at Beboerne skulde have deres Ejendom samlet, saa vidt muligt i eet Stykke, men helt ud lod det sig dog ikke gøre, da en stor Del af Byen laa hen som udyrket, Hede og Fællid; i den sydvestlige Del af Byen var der en Tørvemose, Holmskær, og i den nordvestlige Del var der ligeledes en Mose, Frøskær, hvor der ogsaa kunde graves Tørv, og alle Beboerne maatte saa vidt muligt have Adgang til at kunne faa Brændsel. Derfor kom de fleste Ejendomme til at bestaa af to eller tre adskilte Parceller: Indmarksjord, Vang og Kær- eller Hedeskifte.

Her skal nu gives en Oversigt over Gaardene fra Udskiftningstiden og tillige, forsaavidt det har kunnet lade sig gøre, en kort Omtale af de Fæstere, som har boet der i tidligere Tid. Oplysningerne herom er hentet dels fra Rigsarkivet og dels fra Ullerup Godsarkiv samt Højris Fæsteprotokol. Men det maa dog for en Sikkerheds Skyld bemærkes, at vi her er paa gyngende Grund, idet det ikke altid er muligt at afgøre, hvem der til enhver Tid har været Fæster af en bestemt Gaard. — Hartkornsangivelserne fra de forskellige Mandtals- eller Skattelister stemmer ikke altid overens. Undertiden har der været flere Fæstere samtidig i samme Gaard, og der forekommer ogsaa Tilfælde, hvor en Mand har haft 2 Gaarde i Fæste. Endelig maa man betænke, at Godsskriverne kan have gjort sig skyldige i Fejltagelser og f. Eks. byttet om paa et Par Navne, Jens Pedersen og Peder Jensen o. s. v.

I det efterfølgende er Gaardenes Matrikelnumre anført efter Matriklen 1844. De øvrige Numre, som er anført, henviser til Matriklen 1688.

1. Lars Krølls Gaard. Matr. Nr. 2 (9). Hartkorn: 2 - 6 - 0 - 0.

Denne Gaard, der nu beboes af Laurs Nielsen, laa tidligere Nordøst for Kirken, paa saa lavt Terræn, at man skulde synes, Fjorden maa have været temmelig nærgaaende ved Højvande. Fra gammel Tid har den været kaldt Haven, »æ Hau«, eller som det hedder i Kirkebogen: Hauge, og Fæsterne har faaet Tilnavnet »Have«.

Lars Krøll, Søn af Sognefoged Peder Krøll, døde i 1814, og en Stedsøn, Mads Hansen (Have), overtog Gaarden. Efter ham kom Laurs Pedersen fra Jørsby, som byggede den nuværende Gaard ved

Jørsbyvejen og beplantede et efter Egnens Forhold temmelig stort Jordstykke med Løvtræer, der staar som et smukt og varigt Minde om ham. En Dattersøn har nu Gaarden.

2. Christen Østers Gaard. Matr. Nr. 11 (7). Hartkorn 4 - 7 - 3 - 0.

I 1664 nævnes som Fæster af denne Gaard Jens Jensen, som muligvis er en Søn af den Jens Jensen, der i 1641 sammen med Kirkeværgen Jens Nielsen lod Kirkens Altertavle »staffere«. I 1680 hedder Fæsteren Peder Christensen Øster, og i 1718 er hans Søn Christen Pedersen Øster Fæster. Paa en Skatteliste fra 1687 opgives Besætningen til: 1 Hest, 1 Plag, 1 Ko, 1 Ungnød, 2 Faar og eet Svin. Det er jo ikke meget for en Gaard paa henved 4½ Td. Hartkorn. I 1741 gaar Gaarden over til Christen Østers Søn, Peder Christensen Øster, som i 1770 afløses af 4. Generation: Christen Pedersen Øster. Han bor der endnu paa Udskiftningstiden. Men paa Folketællingslisten fra 1801 benævnes han som Indsidder.

Den ny Fæster, Christen Christensen, hører til en anden Slægt; han er tilflyttet fra Tøving, men blev siden kaldt Christen Øster. Hans Søn og Eferfølger Jakob Øster er endnu i frisk Minde. Han vil forøvrigt blive omtalt andet Steds i Bogen. Efter hvad Traditionen beretter, fik han et tragisk Endeligt, idet han skal være død som Følge af et Sammenstød, han havde med sin Tjenestekarl. Denne, der formodentlig ligesom Jakob Øster har været af et hidsigt Gemyt, afsluttede et Skænderi ude i Hestestalden med at sætte sin Husbond saa kraftigt op mod en »Haarpæl«, at han tog Skade deraf og døde.

Det eneste sikre er imidlertid, at Jakob Øster døde kort efter Sammenstødet. Øvrigheden har ikke blandet sig i Sagen, og Kirkebogen, der ellers paa den Tid giver Oplysning om, hvad den døde formodes at være død af, siger intet i dette Tilfælde.

Jakob Øster var Fæster fra 1835 til 1873. Kristen Pedersen fra Jørsby købte Gaarden; men ingen af hans Sønner kunde overtage den efter ham. Den nuværende Ejer, der er den fjerde efter Kr. Pedersen, er Mikkel Arentsen.

3. Mads Møllers Gaard. Matr. Nr. 10 (16). Hartkorn 5 - 7 - 2 - 1.

I de fleste Kirkebyer har der sandsynligvis været en Gaard, hvis nære Beliggenhed ved Kirken er blevet kendetegnet ved Navnet »Kirkegaard«; saaledes ogsaa her. Mads Møllers Gaard laa lige over for Kirken, adskilt fra Kirkegaardsdiget ved Landevejen til Sejerslev. Den laa saa nær Kirkegaardsdiget, fortælles der, at Ilderen kunde springe fra dette og over paa Gaardens Tag. Man maa dog gaa ud

fra, at Ilderen maa have været meget veltrænet i Længdespring, eller at Vejen har været utilbørligt smal.

I 1664 hedder Fæsteren Niels Andersen og ligesaa i 1688. Da hører Gaarden under Skarpenberg Gods, men er senere kommet under Nandrup, hvorfra den i 1771 solgtes til Jens Stadel. I 1718 og 1724 beboes den af Christen Pedersen Sallingbo, og i Tiden omkring 1750 af Peder Christensen Sallingbo, formodentlig førstnævntes Søn.

Christen Pedersen Buch, der nævnes som Fæster i 1771 og 1778, maa sandsynligvis stamme fra Anneksgaarden Bukhave, eftersom han ved en anden Lejlighed kaldes Christen Pedersen Buchhauge. I 1790 blev Christen Buch degraderet til Husmand, og Mads Jensen fra Nørre Draaby, Broder til Anneksbonden Josef Jensen, Bukhave, blev Fæster.

Mads Jensen eller, som han kaldtes, Mads Møller, sad for Gaarden til 1813, da den blev overtaget af hans Svigersøn Christen Christensen Post fra Faarup. Efter dennes Død deltes Gaarden mellem to af hans Sønner, Jens Post og Niels Post. Jens Post, der fik den nordlige Del af Ejendommen, Mellemvang, overlod ved sin Død i 1906 Gaarden til sin Søn, Søren Post. Denne, der var ugift, solgte i sin Alderdom Gaarden til Kristen Johnsen.

4. Christen Friendsens Gaard. Matr. Nr. 9 (2). Hartkorn 3 - 4 - 1 - 1.

Denne Gaard laa i Hjørnet mellem Landevejen og Fladevejen, lidt Sydvest for Kirken.

Slægten Friendsen er gammel paa denne Egn, idet der allerede i Dueholms Diplomatorium nævnes en Mand af Lavadel: Nis Friendsen i Droby. Om denne Nis Friendsen saa er Stamfader til Christen Friendsen, der levede paa Udskiftningstiden, kan næppe bevises, men da det drejer sig om et Navn, der er og sikkert har været sjældent paa Mors, er Slægtskabet meget sandsynligt. — I et Skattemandtal fra 1660 nævnes Peder Friendsen i S. Draaby og fra samme Aar Peder Friendsen i Hesselbjerg. Peder Friendsen i S. Draaby bor i 1664 i en Gaard, der efter alt at dømme er den samme som Christen Friendsens Gaard i 1799. I 1713 og 1724 beboes den omtalte Gaard af Friends Christensen. I 1729 overtager Peder Friendsen Gaarden, og i 1770 følger igen dennes Søn Christen Friendsen.

Fæstebrevet fra den Tid lyder saaledes:

»Pløjer, saar og harver 2 Tdr. Sædeland og »fælder« 2 Tdr. Bygsædeland før Vinter, ager Møg med 2 Vogne en Dag i Efteraaret, slaar og river Hø 4 Dage og ager Hø 2 halve Dage, hjemfører af Sæden 10 Læs Korn og leverer Baand dertil, høster og binder op een

Dag, toer og klipper Faar, naar forlanges, forretter 4 Gangdage med Karl eller Pige i ledig Tid, ager med forspændt Vogn og 2 Folk een Dag, trækker Stude til Færgestederne, naar sælges, skiber Korn een Dag med een Vogn, graver, røgter og hjemfører 2 Læs Tørv.«

Desuden er i Fæstebrevet indføjet den Bestemmelse, at Fæsternes Forældre skal forblive i Gaarden, saa længe de lever, og have Ophold dèr.

Christen Frendsen døde i 1815, samme Aar som Sønnen Peder Frendsen, der en kort Tid havde Gaarden. Efter ham kom Peder Hansen, en Søn af Hans Frendsen, der boede i Gaarden »Hauge« og var Broder til Peder Frendsen. I 1837 fæstedes Gaarden af Søren Andersen Nørgaard fra Vester Hunnerup, efter at Slægten Frendsen i mindst 5 Generationer havde boet der.

5. Claus Christensens Gaard. Matr. Nr. 8 (11). Hartkorn 3 - 5 - 3 - 2.

Ved Draaby Vig, Vest for Landevejen og ca. 200 Meter Syd for Kirken ligger Gaarden »Overgaard«, rimeligvis paa samme Sted, hvor den har ligget i Aarhundreder. Navnet er ikke af gammel Dato, det stammer fra en Mand, som boede der for en Menneskealder siden. I 1660 har denne Gaard ligget under Kronen, men er nogle Aar efter blevet solgt til Poul Klingenberg, Højris.

I 1660 hed Fæsteren Niels Christensen, men han er forsvundet i 1680 og afløst af Poul Christensen, og han bor der endnu i 1700. I 1687 er der udskrevet en Kop- (Hoved-) og Kvægskat, og der opgives ved den Lejlighed: Mand og Hustru samt en Pige. Besætningen er: 1 Hest, 1 Ungnød og 2 Faar. Som det vil ses, stemmer dette med, hvad der er Tilfældet med de andre Gaarde paa den Tid. Der har ikke været lagt an paa at frembringe, hvad man i vore Dage kalder Forædlingsprodukter. Hartkornet var i 1688 3 - 5 - 3 - 2, og endnu i 1800 staar Gaarden for det samme Hartkorn. Den hører altsaa til de faa Gaarde, der fik Lov at beholde sit Areal uændret gennem Tiderne. I 1718 er der kommet en ny Fæster, men da han hedder Niels Poulsen, kan man gaa ud fra, at han er Søn af den forrige Fæster.

Niels Poulsens Søn, Poul Nielsen, overtog Fæstet i 1749, og Gaarden hørte endnu under Højris, men ca. 10 Aar senere er den kommet under Nandrup, hvorfra den i 1771 blev solgt til Jens Stadel, Sø, tilligemed største Delen af Bøndergodset i S. Draaby. Ved den Lejlighed bemærkes det, at Gaarden skal svare 4 Tdr. Byg aarligt til Kirken.

Poul Nielsen har antageligt siddet i Gaarden til 1766. Da fæstes den til Claus Christensen, født i Faartoft.

Om Claus Christensen melder Folketællingslisten fra 1787:

Claus Christensen, 48 Aar	}	1. Ægteskab.
Bodil Laursdatter, 42 -		

Børn:

Sidsel Clausdatter, 21 Aar

Anna Clausdatter, 20 -

Christen Clausen 14 -

Den ældste Datter, Sidsel, er rimeligvis blevet gift med Jens Rolighed, S. Draaby, og Sønnen Christen Clausen overtog Fæstet efter Faderen. Denne, der maa have været Fæster fra c. 1810, døde i 1835. Han var to Gange gift:

1. Anne Thomasdatter, 1765—1817.

2. Dorthea Sørensdatter, 1793—1877.

Børn:

Claus Christensen, 1805—38, død som Gmd. i Flade.

Søren Christensen, 1818—78, død ugift.

Ane Christensdatter, 1822—1904, g. m. Peder Nielsen (Rolighed).

Bodil Christensdatter, 1825—1906, g. m. Anders Larsen, S. Draaby.

Sidsel Christensdatter, 1827—99, g. m. Jens Post, S. Draaby.

Grethe Christensdatter, 1830—

Sønnen Claus overtog en Gaard i Skallerup. I 1830 blev han viet til Martha Josefsdatter fra Bukhave. De rejste til Skallerup 1. Novbr. 1830, men allerede i December samme Aar kom Hustruen tilbage til S. Draaby og nævnes i Kirkebogen som Indsieder. Manden var hurtigt blevet ked af hende og havde givet hende Løbepas. Begrundelsen herfor kan findes i Kirkebogen.

I 1835, samme Aar som Christen Clausen døde, giftede Dorthea Sørensdatter sig med Søren Laursen fra Jørsby. Han døde i 1882, og siden har Gaarden adskillige Gange skiftet Ejer. Den nuværende Ejer, Karl Larsen, har boet der siden 1918.

6. Peder Boes Gaard. Matr. Nr. 7 (14). Hartkorn 6 - 0 - 0 - 0.

Denne Gaard, der i fordums Dage laa paa Banken Syd for, hvor nu Forskolen ligger, var i 1660 den største Gaard i Byen, at dømme efter Landgilden. Fæsteren hed Jens Jensen, men han er væk i 1688 og har aabenbart efterladt Ejendommen i en maadelig Tilstand til sin Efterfølger Laurits Jensen. Gaarden betegnes da som øde, og for øvrigt har Laurits Jensen snart faaet nok af Opholdet der. I en

Skatteliste fra 1699 findes han ikke omtalt, og i 1718 er Thomas Nielsen Fæster.

Peder Bo, der nævnes ved Udskiftningen, stammede fra Jørsby. Hans Søn Mads Pedersen Bo havde Gaarden til 1840, da hans Svigersøn Peder Kristian Sandal fra Erslev overtog den. Jens Peter Nielsen fra Hanstholm flyttede Gaarden til dens nuværende Plads Nord for Hovedskolen. Nuværende Ejer: Klaus Thøgersen.

7. Søren Krølls Gaard, Matr. Nr. 12 (18). Hartkorn: 5 - 2 - 2 - 0.

Øst for Skolestien har der i gamle Dage ligget en Gaard, hvoraf de sidste Rester nu er forsvundet. Disse Rester bestod af to indbyrdes adskilte Samlinger af Kampesten, der i mange Aar havde ligget i Muldlaget og mindst een Gang om Aaret havde fortrædiget Plovmanden og hans Heste, indtil den nuværende Ejer af Matr. 34, A. Kjældgaard, tog sig for at samle dem sammen og køre dem bort. Dermed udslattede han de sidste Spor af Peder Krølls Gaard, som rimeligvis havde ligget paa det Sted i lange Tider.

Den ny Gaard, som ved Udskiftningstiden afløste den gamle, er sandsynligvis bygget af Peder Krølls Søn, Søren Pedersen Krøll, der overtog Fæstet omkring ved 1798.

De første sikre Oplysninger, vi har om denne Gaard, er fra Matriklen af 1664, men der er Grund til at formode, at det er den samme Gaard, som Else Pedersdatter i 1460 skødede til Dueholm Kloster mod at faa en Slags Aftægtsejendom paa Klosterets Mark. Samme Else Pedersdatter havde, som det før er bemærket, en Broder paa Damsgaard, og nu viser det sig, at Listen over Ejendomme i S. Draaby i 1680 har en Gaard, der hører under Damsgaard. Denne Gaard er sikkert nok den samme, som ved Udskiftningen kaldes Søren Krølls Gaard. Beviset for, at Else Pedersdatters Gaard ved Reformationen, da Klostersvæsenet blev opløst, er kommet tilbage under Damsgaard, foreligger ikke, men dette er sandsynligt.

I 1664 hedder Fæsteren Jens Jepsen. Samme Navn findes ogsaa i en Skatteliste fra 1660. I 1680 er Gaarden beboet af Christen Mortensen, og ved samme Lejlighed er nævnt, at Kirken ejer 2 Skp. Hartkorn af Gaarden. Ved Matrikuleringen 1688 er den ansat til Hartkorn 5 - 2 - 2 - 0, hvoraf Kirken ejer 0 - 1 - 1 - 2. Nogen Tid efter maa Gaarden være solgt til Ullerup. Det er let forstaaeligt, at Ejeren af Damsgaard, maaske Hylleborg Gyldenstjerne, har villet skille sig af med en Ejendom, der laa henved 3 Mil borte fra Hovedgaarden. Amtsforvalter Jens Hansen købte Ullerup omkring Aaret 1685, og

han er anført som Ejer af den omhandlede Gaard i 1700. Da er Fæsteren Bertel Poulsen, og han blev i 1717 afløst af Niels Poulsen og Niels Josefsen. Om Bertel Poulsen vides intet udover, at Fæsteprotokollen melder, at han forlod Gaarden paa Grund af Armod.

I 1757 kom igen en ny Fæster, nemlig Peder Christensen Krøll fra Jørsby. I 1776 blev Peder Krølls Gaard tilligemed Christen Degns Gaard og Lars Frøslevs Hus solgt til Jens Stadel paa Sø, men da han i 1786 købte Ullerup, blev Peder Krølls Gaard igen lagt ind under Ullerup. Peder Krølls Slægt har rimeligvis i flere Slægtled boet i Jørsby, i alt Fald døde hans Fader Christen Christensen Krøll dør i 1762; men ellers kunde man fristes til at antage, at der her er Tale om en fra Øst-Danmark indvandret Slægt. Navnet Krøll er nemlig, saa vidt vides, meget sjældent paa Mors. Paa Nordmors findes i det 18. Aarhundrede mange Personer af dette Navn, men alle nedstammer de fra den nævnte Christen Christensen Krøll, der havde mange Børn, eller i det mindste fra hans Fader, der ogsaa hed Christen Christensen Krøll.

Peder Krøll hørte til den Gruppe af Fæstebønder, der kaldtes Trælbønder, i hvilken Betegnelse dog ikke ligger, at den Slags Fæstere betragtedes som Trælle i Sammenligning med de andre Fæstere. At trælle betød ikke at arbejde som Slave. Ordet havde en anden Betydning, som vi endnu har Levninger af i Ordene »trælsomt« og »træls«. Disse Trælbønder var formodentlig de samme, som ogsaa kaldtes Ugedagstjenere. Det var især den Gruppe af Fæstebønder, hvis Hoveripligt i Tidens Løb blev mere og mere omfattende.

Justitsraad Stadel bemærker i en Skrivelse til Rentekammeret i 1840, at Trælbønderne fra Arilds Tid havde maattet gøre Hoveri efter Godsejerens Forgodtbefindende. Dette er urigtigt, men det pasede vel nok ved den Tid, Peder Krøll fæstede Gaarden i S. Draaby.

Peder Krøll har sandsynligvis været en dygtig Mand. I alt Fald sad han for Gaarden til sin Død. Han benævnes i et enkelt Dokument som Sognefoged, og det ser ogsaa ud til, at han har kunnet skrive sit Navn uden »med paaholden Pen«.

Med sin Hustru, Karen Sørensdatter, død 1797, havde han følgende Børn:

Maren, 1750—1838, g. m. Hmd. Chr. Henriksen, d. 1820.

Karen, 1760—1825, g. m. Gmd. Mads Bo, 1773—1847.

Christen, 1764—1842, g. m. Else Poulsdatter, 1766—1847.

Laurs, 1767—1814, g. m. Anne Madsdatter, 1759—1821.

Søren, 1769—18,50, g. m.	}	Anne Christensdatter, 1768—1829. Maren Sørensdatter, 1788—1858.
--------------------------	---	--

Peder Krølls yngste Søn, Søren, fæstede i 1798 Faderens Gaard. Det er sandsynligvis ham, der efter Udskiftningen har flyttet ud fra Byen og bygget Gaarden paa den nuværende Plads, Matr. Nr. 12 a. Den gamle Gaardsplads blev siden bortfæstet til Chr. Jensen (Bette Kren Jensen).

Søren Krøll blev Sognefoged og var rimeligvis betragtet som Sognets Førstemand. Hans Navn antræffes hyppigt i Kirkebogen blandt Faddere og Forlovere. Formodentlig har hans Tilstedeværelse ved Festen virket som en Slags Autorisation, og der er jo heller ikke Tvivl om, at Præst og Degn har set med velvillige Øjne paa hans Deltagelse i Ofringen. Ved en Barnedaab i Sejerslev Kirke har han været Fadder sammen med den daværende Ejer af Skarregaard. Alle de, der har kendt ham, er forlængst døde, derfor findes der kun ubetydelige Smaaistorier om ham. Han var noget paastaelig, fortælles der, og kunde ikke saa godt lide Modsigelse; men ved visse Lejligheder maatte han dog finde sig i, at Modparten fastholdt sin egen Mening, nemlig naar han skulde barberes og var blevet indviklet i en Disput om et eller andet. Barberen, som var en Broder til Søren Krøll, plejede at standse Sognefogedens Trommeild ved at sige: Nu maa du helst holde din Mund, for ellers skærer jeg dig!

En anden Historie, som vel heller ikke tjener til at ophøje Søren Krølls Navn, har et noget upaalideligt Præg, men kan dog efter Omstændighederne tænkes at være sandfærdig.

Han havde hos sin gode Ven og Nabo købt en Gris og bar den selv hjem i en Pose. Men da han ved Hjemkomsten aabnede Posen for at præsentere Dyret for sin Kone, sprang en Kat ud af Posen og satte i et lebendigt Spring ud gennem den aabne Halvdør og fortsatte ad Hjemmet til, medens Sognefogeden stod ene tilbage med den tomme Pose og funderede over Naboens Træskhed.

Der er jo ingen Tvivl om, at den Grisehandel er blevet sluttet under »selskabeligt Samvær«, ligesom vi ogsaa kan gaa ud fra, at den paafølgende Berigtigelse er blevet beseglet med nogle »Knorriser«.

Da Søren Krøll i 1850 blev entlediget fra sin Stilling som Sognefoged, var han Dannebrogsmænd, saa selv om der ikke findes andre Træk fra hans Liv og Færden end nogle smaa Historier, som Folk i sin Tid har haft som lettere Underholdning ved Selskabsbordet, er der ingen Tvivl om, at han har været agtet og anset i sin Hjemegn. Et Par Ridesporer opbevares endnu i Gaarden som et synligt Minde

om hans fremskudte Stilling i det lille Bysamfund.

I 1859 deltes Gaarden mellem to af Søren Krølls Stedsønner, Anders og Peder Larsen. Sidstnævnte beholdt den østlige Halvdel med Bygninger, og Anders byggede paa den vestlige Halvdel Matr. 12 b. Begge Gaarde beboes endnu af den samme Slægt, idet der begge Steder bor en Sønnesøn af henholdsvis Anders og Peder Larsen.

8. Peder Andersens Gaard. Matr. 3 (8). Hartkorn 5 - 0 - 0 - 0.

Bopladsen var i Mands Minde paa den østlige Ende af Langagre, Nord for Hovedskolen. I 1759 fik Peder Andersen (Lund) den i Fæste, i 1801 boede Christen Poulsen der, og i 1849 hed Fæsteren Peder Calhauge, rimeligvis Farbroder til Peder Rolighed, der omtales andet Steds i Bogen.

9. Jens Degns Gaard. Matr. Nr. 4. Hartkorn 5 - 0 - 0 - 0.

Laa Syd for Skolen, hvor ogsaa Sønnen Christen Degn efter Fædrens Død boede. Siden, da sidstnævntes Søn Anders Degn overtog Ejendommen, blev den udstykket, og Gaarden flyttet ud paa Marken Nord for Fladevejen.

Jens Degn kom til Byen fra Flade i 1770. Men det er sandsynligt, at han var Søn af Christen Degn, der boede i S. Draaby i 1762.

10. Anders Vesters Gaard. Matr. Nr. 5 (4). Hartkorn 5 - 0 - 3 - 2.

Laa Sydvest for Skolen. I 1688 hørte den til Højris, men er senere kommet under Nandrup, hvorfra den i 1771 blev solgt til Jens Stadel, Sø.

I 1660 hedder Fæsteren Jens Smed. Siden boede i 100 Aar een Slægt i Gaarden. Navnene Bertel Thomsen og Thomas Bertelsen skiftede flere Gange. Den sidste af Slægten, der sad for Gaarden, hed Morten Jensen. Hans Enke, Mette Øster, giftede sig i 1790 eller deromkring med Anders Vester. Morten Jensen og Mette Øster havde fire Børn, men deres Navne findes næppe i S. Draaby Kirkebog — med Undtagelse af en Datter, Maren, som blev gift med en Enkemand, Jens Villerslev. Anders Vester sad for Gaarden til 1826, da den blev fæstet af Hans Andersen fra Ø. Assels.

Snere blev en ny Gaard bygget længere mod Vest. Her boede Hans Andersens Søn, Anders Chr. Hansen, medens en Dattersøn af Hans Andersen boede i det gamle Raalingshus, der blev omdannet til et Husmandssted. For en Del Aar siden brændte dette Hus, og hermed var den sidste Rest af Anders Vesters Gaard gaaet ud af Sagaen.

Øvrigheden konstaterede, at en gammel og højst miserabel Skorsten havde været Skyld i denne Vandalisme, og en Murer, Kr. Mikkelsen, blev udset som Syndebuk og idømt en Bøde.

Carl Larsen i Bukhave, der forøvrigt var en Dattersøn af Hans Andersen, kvad herom :

Da Slagterens Hus det brændte,
da kom der ogsaa Bud til ham (Mureren).
Oh ja, oh ja, oh ja, oh singsalla ja!
Saa sørgeligt det endte.
Vi syntes, det var Synd for ham.
Oh ja, oh ja, oh ja, oh singsalla ja!
Skal man vel garantere saad'n en gammel Skorstenstud,
der staar i Regn og Slud
saa mange Tider ud!
Men Slaget faldt — et Lidkøb hjalp Humøret atter frem,
og snart var Mikkelsen vor glade Ven igen.

Det er ikke sandsynligt, at der nu om Dage findes ret mange Mennesker i Sdr. Draaby, som nedstammer fra den gamle Slægt, der afsluttede sin Residens i Gaarden med Morten Jensen.

Hans Andersen og Ane Kirstine Hvidbjerg havde 4 Børn:

Mette Marie, 1826—74, g. m. Thøger Thomsen.

Anders Kristian, 1828—1905.

Else, 1829—1897, g. m. Niels Kristensen (Rytter).

Maren, 1834—1909, g. m. Lars Andersen (Rolighed).

Gaardens nuværende Ejer er Johs. Filtenborg.

Den sidste Thomas Bertelsen døde i 1741 og efterlod sig Enken Maren Poulsdatter og Sønnen Jens Thomsen, som overtog Gaarden efter Faderens Død. Der findes i Landsarkivet en Skifteforretning fra det nævnte Aar, og man kan deraf danne sig et Begreb om, hvorledes en almindelig Bondegaard for 200 Aar siden var udstyret med Indbo og Besætning.

Her skal nu anføres, hvad Registreringen omfatter.

I Stuen: 1 gl. Egebord med Skab under, 4 Mk.; 1 liden Stol, 8 Sk.; 1 gl. Skab, 1 Mk.; 1 Flødebøtte og Kjerne, 1 Mk.; 10 Lerkar til Mælk, 10 Sk.; 1 Boutelle, 4 Sk.; 1 liden Glas, 4 Sk.; 4 Trætallerkener, 4 Sk.; 4 Skeer, 4 Sk.; 1 Salmebog, 1 Mk. 8 Sk.; 1 Bønebog, 1 Mk.; 1 Bønebog, 6 Sk.

I den anden Stue: 1 gl. Bord staaende paa to Pæle, 2 Mk.; 1 gl. Egekiste med Laas, 1 Rdl.; 1 gl. Fyrrekiste uden Laas, 2 Mk.; 1 Uldsaks, 6 Sk.; 1 Vognskrin, 1 Mk.; 1 Egekar, 2 Mk.; 1 Hjulrok, 1 Mk.;

1 gl. Hjulrok, 1 Mk.; 1 Øltønde, 2 Mk.; 1 liden Kar, 1 Mk.; 1 Lejl, 6 Sk.; 1 Seld, 4 Sold, 1 Trug, 4 Løb, ialt vurderet til 3 Mk. 4 Sk.; 1 Kandebænk, 1 Mk.; 5 Stenfade, 10 Sk.; 1 Træstol, 2 Sk.; 1 gl. Hampesæk, 4 Mk.; 1 blaa Stenkrus, 1 Mk.

I et lidet Kammer: 1 Halvtønde til Øl, 1 Mk.; 4 sorte Lergryder, 4 Sk.

I Bryggerset: 1 Kedel i Gruen, 6 Rdl. 4 Mk.; 1 Par Kværne, 4 Sk.; 1 gl. Spand, 4 Sk.; 1 gl. Strippe, 4 Sk.; 1 gl. Drautønde, 8 Sk.; 1 Kar-skrub, 4 Sk.; 1 Ri (?), 4 Sk.; 1 Ildfork, 8 Sk.; 1 liden Smørtrug, 4 Sk.; 1 Lygte, 6 Sk.; 1 Strangild, 4 Sk.

Sengeklæder: 1 hvid Vadmeldyde, 1 Rdl.; 1 gl. Dyne, 2 Mk.; 2 Hovedpuder, 2 Mk.; 1 Lagen, 1 Mk.

Paa en anden Seng: 1 gl. Overdyne, 2 Mk.; 1 Vaar, 8 Sk.; 1 Underdyne, 1 Mk. 8 Sk.

Den salig Mands Gangklæder havde Sønnen taget til sig og brugte, og ej videre blev anset at vurdere.

Udendørs Redskaber: 1 Plov med Jærn og Dræt til 4 Bæster, 2 Rdl.; 1 Vogn med Hanger (?) paa, 2 Rdl.; 1 Vogn med Møgfjæl paa, 1 Rdl. 2 Mk.; Lejererstænger og Lasmandstræ, 3 Mk.; 1 Harve med Jærntænder, 3 Mk.; 1 Harve med nogle Jerntænder, 2 Mk.; 2 Høleer med Draug og Kroge, 4 Mk.; 1 Skærekniv og Kiste, 2 Mk.; 2 Jærngrebe, 3 Mk.; 1 Skovl, 4 Sk.; 2 Lyngleer, 1 Mk. 8 Sk.; 1 Tørvespade, 1 Mk.; 2 River, 6 Sk.; 1 Plejl, 6 Sk.; 1 Økse, 2 Mk.; 1 Sav, 8 Sk.; 2 Navrerer, 8 Sk.; 1 Hammer og 1 Knibtang, 1 Mk.; 1 Langstige, 1 Mk.; 1 Loftstige, 8 Sk.

Levende Kreaturer: 1 sort Hoppe, 3 Aar, 8 Rdl.; 1 brun, blisset Hoppe, 4 Rdl.; 1 brun Hoppe, 14 Aar, med et sort Hestføl, 6 Rdl. 4 Mk.; 1 brun Hestplag, 2 Aar, 6 Rdl. 4 Mk.; 1 brun Hestplag, 1 Aar, 5 Rdl. 2 Mk.; 1 graa hjælmet Ko, 13 Aar, 4 Rdl.; 1 graa Ko, 3 Rdl. 4 Mk.; 1 sort Ko, 4 Aar, 4 Rdl. 4 Mk.; 1 sort Stud, 2 Aar, 4 Rdl. 4 Mk.; 1 graa Stud, 1 Aar, 2 Rdl.; 1 Spædkalv, 4 Mk.; 9 Faar, 3 Rdl.; 5 Lam, 5 Mk.; 1 Galt, 1 Rdl.; 1 So, 5 Mk.

I alt androg Boets Midler i Penge 84 Rdl. 3 Mk. 14 Sk., medens Gælden var 267 Rdl. 5 Mk. 3 Sk. — Underskud 183 Rdl. 1 Mk. 5 Sk.

11. Jens Roligheds Gaard. Matr. Nr. 6 (6). Hartkorn 4 - 3 - 3 - 1.

Omtrent 300 Meter Syd for S. Draaby Skole ligger Gaarden »Rolighed«. Navnet er ikke ældgammelt, det stammer fra en Slægt, som er tilflyttet for ca. 170 Aar siden.

Fæsteren hed i 1660 og i 1664 Mikkell Bertelsen, men i 1680 og 1688 nævnes Niels Andersen. Paa den Tid hørte Gaarden under Højris. Hartkornet var 4 - 4 - 3 - 1, men heraf hørte en Parcel med Harkorn 0 - 7 - 3 - 1 $\frac{3}{4}$ under Nykøbing Skole. Saavidt det kan ses, har Afgiften til denne Skole, Latinskolen, været godt og vel en Tønde Byg.

Omkring ved 1718 er Bertel Mikkelsen Fæster. Han er sikkert en Søn af førnævnte Mikkell Bertelsen. For øvrigt kan det godt tænkes, at Mikkell Bertelsen har været i Gaarden samtidig med Niels Andersen. Det var nemlig ikke sjældent, at der fandtes 2 Fæstere i samme Gaard, ja, undertiden 3.

Bertel Mikkelsens Enke ægtede Jens Christensen Nørup, der fik Fæstebrev i 1723 og afstod i 1741 en Del af Gaarden til sin Stifson, Steffen Bertelsen, saaledes at denne til sin Tid skulde have hele Gaarden mod at give Forældrene Aftægt. Gaarden er imidlertid tilige med flere andre Gaarde kommet under Nandrup, hvorfra den blev solgt til Stadel i 1771. Slægten Bertelsen synes nu at være gaaet ud af Sagaen.

En vis Peder Andersen Smed var Fæster og sad meget ynkeligt i det. Gaarden er øde, hedder det i Købekontrakten. Fæsteren er sat fra Gaarden, og der er ingen Besætning. Lade og Stald er dog af »nyopført«, og der er ogsaa saaet noget. Græsningen er bortlejet »dette Sommer«.

Et Par Aar efter fik Stadel imidlertid fat paa en ny Fæster, nemlig Morten Madsen Rolighed, der havde haft en Gaard i Sejerslev, som han forlod »formedelst Armod«.

Hans Slægtsregister ser saaledes ud:

Morten Madsen Rolighed, 1729—91, g. m. Maren Jensdatter 1730—

Børn:

Else Mortensdatter, 1754—

Jens Mortensen, 1765—1823, g. m. Sidsel Clausdatter, 1764—1829.

Mads Mortensen, 1768— , g. m. Kirsten Poulsdatter, 1757—1827.

Sidsel Mortensdatter, { Villads Villadsen, 1766—c. 1810.

1772—1833, g. m. { Poul Tonsgaard, 1740—1818.

Christen Mortensen, 1777—1853, g. m. Else Jensdatter Nørgaard.

Jens Mortensen, der paa Folketællingslisten fra 1787 betegnes som National-Soldat, overtog Fæstet i 1791. Formodentlig er Faderen død i dette Aar; Moderen omtales som Enke.

Slægten Rolighed, der har forlenet Gaarden med det Navn, den i alt Fald i Mands Minde har baaret, er som nævnt kommet hertil fra

Sejerslev, hvor der ogsaa har ligget en Gaard, som kaldtes Rolighed, men om denne Gaard har haft mere Adkomst til at bære Navnet end Gaarden i S. Draaby er uvist. Ifølge Matriklen af 1664 har der ligget en Gaard i Sønderhaa i Thy, der hed »Jestrup Rolighed«, og herfra kan Navnet have forplantet sig med Udflyttere. I Øsløs levede paa Udskiftningstiden Peter Rolighed og Lars Rolighed, og i Sejerslev Sogns Kirkebog nævnes i 1767 Jens Rolighed, men om de har nogen slægtlig Forbindelse med Morten Madsen Rolighed, der kom til S. Draaby, er ikke let at sige.

I Fæsteprotokollen findes en Afskrift af Synsforretningen ved den Tid, da Jens Rolighed overtog Gaarden, og da man herigennem kan faa et Begreb om en Bondegaards Tilstand og Indbo paa den Tid, skal her gengives et væsentligt Uddrag af denne Afskrift.

1. Raalingen bestaar af 9 Bindinger Fyr- og Grantømmer, skraat Tag og klinede Vægge, befindes i slet Stand og vil behøve til Bjælker, Ben og Rimmer:

28 Stk. dobbelt 12 Al. à Tylt 4 Rdl.	9 Rdl. 2 Mk. 0 Sk.
Til Sparer og Baand 3 Tylt enkelte 12 Al.	7 - 3 - 0 -
Til Lægtning	9 - 0 - 0 -
Loft og Døre	6 - 4 - 8 -
Vinduernes Reparation	1 - 0 - 0 -
Loftsøm	0 - 1 - 0 -
20 Læs Tag	20 - 0 - 0 -
2000 Fv. Simer	1 - 1 - 0 -

2. L a d e n og Stalden sammenbygget, bestaar af 10 Bindinger med Udskur paa begge Sider og østre Ende, undtagen paa den nordre Side for Stalden. Samme Bygninger uhvidtede som Raalingen i nogenlunde Stand sig befinder.

Til Bjælker og Ben 6 Stk. dobbelte 12 Alen	2 Rdl. 0 Mk. 0 Sk.
Til en Dør 2 Fjæl.	0 - 1 - 8 -
8 Læs Tag	8 - 0 - 0 -
Eg til Nagler	1 - 0 - 0 -
800 Fv. Simer	0 - 3 - 0 -
Haandværksfolks Kost og Løn	12 - 0 - 0 -

3. B e s æ t n i n g e n .

4 Heste, ialt	64 Rdl. 0 Mk. 0 Sk.
4 Køer -	23 - 4 - 0 -
3 Kalve -	6 - 2 - 0 -
5 Faar og 1 Vædder, ialt.	6 - 0 - 0 -

4. Inventar.

1 Vogn med Haver, Hamler og beslagne Hjul	10 Rdl.	0 Mk.	0 Sk.
1 Trævogn med Hamler og Møgfjæl	3	- 2	- 0 -
1 Plov med behørig Jern	2	- 0	- 0 -
2 gamle Harver med Jerntænder	2	- 0	- 0 -
Dræt til 6 Bæster	2	- 3	- 0 -
3 Jerngrebe	0	- 4	- 0 -
1 Skovl.	0	- 0	- 8 -
1 Spade og 1 Lyngle	0	- 2	- 0 -
1 Økse, 1 Hammer og 1 Knibtang	0	- 2	- 7 -
1 Kratte	0	- 2	- 0 -
2 Høleer med Drav og Kroge	1	- 4	- 0 -
1 Skærkiste med Kniv	1	- 0	- 0 -
2 River	0	- 0	- 11 -
1 Slibesten med Jernaksel	0	- 2	- 0 -
1 frit Bord paa Fod	0	- 2	- 0 -
1 fri Skammel	0	- 0	- 6 -
1 mindre Skammel	0	- 0	- 4 -

Gaarden har altsaa været en Parallelgaard, for saa vidt denne Betegnelse kan anvendes om en Gaard, hvor Stuehuset ligger i Retning Sydvest—Nordøst, og Udhuset i Retning Vest—Øst — som Kortet udviser. Den har aabenbart været i en maadelig Forfatning, eftersom der ikke er andet af Raalingen end Murværket, der kan bestaa for Synskommissionen. Udhuset var opført kort før 1771, men da var Raalingen allerede miserabel, og der er ingen Grund til at tro, at Morten Rolighed, som fæstede Gaarden i 1774, har ofret meget paa Vedligeholdelsen. Han var i Armod, da han kom, og da han døde, efterlod han sig en Gæld til Naadigherren paa 60 Rdl. eller mere.

Jens Roligheds Søn, Anders Jensen Rolighed, købte Gaarden af Stadel og blev saaledes den første Selvejer der paa Stedet, efter at den i c. 400 Aar havde været Fæste. Da han blev for gammel til at drive Gaarden, blev den delt mellem to af hans Sønner, Lars og Peder Kristian, idet sidstnævnte beholdt Hovedparcellen, medens Lars byggede paa den vestlige Del af Gaardens Jorder.

Peder Kr. Roligheds Sønnesøn, af samme Navn som Bedstefaderen, er nu Ejer af Gaarden, der saaledes i 6 Generationer har været beboet af samme Slægt.

12. Bukhave. Matr. Nr. 1 (27). Hartkorn 2 - 3 - 1 - 2.

I Matriklen af 1664 nævnes en Fæster, Christen Jepsen, hvis Gaard betegnes som Anneks til Flade Præstegaard. Hartkornet var 2 Tdr. og 6 Skp., og Gaarden har rimeligvis allerede dengang ligget uden for den egentlige Gaardklynge, der grupperede sig om Kirken, det vil sige, at den siden sin Tilblivelse har haft sin Plads i den vestlige Del af Byen, ikke langt fra Flade Sogneskel. Ved den sidste Ombygning er den flyttet noget mod Syd; men da dens Jorder fra gammel Tid har hørt til Flade Præstegaard og rimeligvis været samlet, siden den blev Anneks, kan man nok gaa ud fra, at den allerede i fornævnte Chr. Jepsens Tid har ligget omtrent, hvor den nu ligger.

I 1680 hedder Fæsteren Thomas Svenningsen og ligeledes i 1688, da Hartkornet efter den ny Matrikel blev ansat til 2 - 3 - 1 - 2.

I en Indberetning til Aalborg Bispestol i 1690 giver Sognepræsten følgende Beskrivelse af Gaarden:

»Anneksgaarden Bukhave har 2 smaa Huse, giver Landgilde og Tiende tilhobe 3 Tdr. Byg og 10 Dags Arbejde i Præstegaarden om Aaret. Dens Mark er alt Brydejord, kan saa en 6—7—8 Skp. Byg, eftersom der kan gødes til, og Rug. Ellers bestaar Sæden af Havre-land, som saas og hviler.«

Angaaende Navnet Bukhave skriver Peder Bukh i Bogen om Slægten Bukh:

— — Efter Dr. Marius Kristensens Oplysning har Navnet sin Oprindelse fra Dyrenavnet Buk (= Vædder). Have (skreves Hauge) betyder et Stykke nærmest med Træer indhegnet Jord. En saadan lille Mark eller Fold, hvor Landsbyens Bukke gik, blev kaldt Bukhave (i andre Egne har man tilsvarende Hestehave og Kohave). Efter Stedet har den nærmest liggende Gaard faaet Navnet, og derfra er det igen gaaet over paa Manden, der boede i Gaarden. —

Denne Forklaring, der vel ikke uden videre kan afvises, lyder dog noget usandsynlig, blandt andet fordi der ikke synes at have været ret mange Faar i gamle Dage i S. Draaby. Saa langt tilbage, som de gamle Lister over Kvægskat viser, har der ikke været flere Faar i hele Byen, end at een Vædder vilde være tilstrækkelig for Opdrættens Skyld.

Peder Bukh meddeler videre, at der saa langt tilbage som ved Aar 1400 levede en Mand i Flade ved Navn Ebbe Buk, og halvandet Hundrede Aar senere fandtes der i Flade to Mænd med Navnene henholdsvis Roi Buk og Mikkell Buk (Chr. Søndergaard: Flade Sogns Historie), saa det er sikkert nok, at der har levet en Slægt med dette

Navn. Det kunde da vel tænkes, at det er denne Slægt, der har forlenet Haven (Indhegningen) med Navnet Bukhave. Stednavneudvalget, som er blevet spurgt, har ikke turdet afvise denne sidste Hypotese, lige saa lidt som det har ment at kunne foretrække den første.

Ifølge Folketællingen 1787 boede i Bukhave:

Christen Andersen, 65 Aar.	} 1. Ægteskab.
Else Thomasdatter, 44 Aar.	
Thomas Christensen, 17 Aar.	
Mette Christensdatter, 14 Aar.	

Thomas Christensen kom til Nørre Draaby og blev gift med Chr. Alsteds Datter, hvorefter han i 1798 fik Svigerfaderens Gaard i Fæste.

Mette Christensen blev gift med Josef Jensen fra Nørre Draaby, som fik Bukhave i Fæste.

Foruden disse to Børn har der været en Søn, Anders, men da han paa Folketællingens Tid har været 20 Aar, har han været ude at tjene og er ikke kommet med paa Listen i S. Draaby. Han døde som Aftægtsmand i Sejerslev i 1842.

Josef Jensen og Mette Christensen havde en Søn, Jens, og 3 Døtre. Da disse 3 Døtre alle levede og døde i S. Draaby, skal de kortelig omtales her.

1. Martha Josefsdatter, ca. 1798—1863.

Blev i 1839 gift med Gaardmand Claus Christensen i Skallerup (Søn af Chr. Clausen, S. Draaby), men blev frasepareret samme Aar og fødte i S. Draaby Datteren Mette Marie Poulsdatter ($2\frac{1}{2}$ 1831). I 1835 blev hun gift med Enkemand, Husmand Hans Kappelgaard i S. Draaby og fødte i dette Ægteskab Datteren Else Hansdatter (Kappelgaard).

2. Else Josefsdatter, 1799—1873.

Blev i 1821 gift med Skolelærer Anders Jensen i S. Draaby, født i Vorde Sogn 1802.

De havde Børnene:

Jens Andersen, født 1821.

Ane Birgitte Mette Marie Andersdatter, født 1824.

Inger Kathrine Jensen, født 1829.

3. Kirstine Josefsdatter, 1809—67.

Om hende skrev Sognepræsten i Anmærkningen i Konfirmationsrubrikken, at hun ligesom de andre gik til Forberedelse i tvende Aar (velsagtens 2 Vintre), men at hun var saa sløv og stupid, at al Umage med hende var forgæves. Hun var 17 Aar, da hun blev konfirmeret,

men det var paa den Tid den normale Konfirmationsalder. Der er endda adskillige Eksempler paa, at de unge først blev konfirmeret i 19-Aars Alderen.

Det er forøvrigt ikke sikkert, at hun har været sløv og stupid ude i det praktiske Liv. Paa den Tid har man vel brugt Balles Lærebog ved Forberedelse til Konfirmationen, og den var vist ikke lystelig at give sig i Kast med for Børn og unge Mennesker, der daarligt kunde læse indenad, og som kun sjældent interesserede sig for Religionsfilosofi.

Kirstine Josefsdatter var gift 3 Gange.

1. Erik Mikkelsen, født i Flade 1795, død 1835.

En Datter: Marie Eriksdatter, født 1828.

2. Jens Christensen Degn, 1807.

Børn: Erichgine, født 1836.

Kirsten, født 1838.

Maren, født 1841.

Christiane, født 1846.

Mette Marie, født 1846.

3. Mads Christensen Post, født 1815, død 1870.

En Søn: Jens Madsen Bukhave, født 1849.

De gamle Marknavne.

Udskiftningsprotokollen giver os Oplysning om de gamle Marknavne, af hvilke der har været mindst et halvt Hundrede. De fleste er glemte af den nulevende Slægt, og i Løbet af den næste Menneskealder vilde sikkert den sidste Rest — maaske paa faa Undtagelser nær — forsvinde af Folks Bevidsthed, om ikke de blev hentet frem af deres hengemte Tilværelse blandt Matrikelsarkivets gulnende Folianter.

Grunden til, at der har været saa mange Navne paa Jordstykker, ligger naturligvis i, at det har været nødvendigt for Folk at have Betegnelser for hvert af de mange adskilte Skifter, der kunde høre til en Gaard — som bekendt kunde en Mand have sin Jord beliggende paa 30—40 eller flere Steder. Nu har man ikke længer Brug for disse Betegnelser, og derfor er de gaaet ad Glemme.

De fleste Navne er forøvrigt lidet ejendommelige: Langagre, Tværjord, Søndertoft, Østerhede o. s. v., men nogle har et gammelt Tilnit og fremviser Levninger af et Ordforraad, der forlængst er gaaet til Grunde, saasom Dyfle, Meder, Stoes-Agre, Stemmesholm, Byr-Agre og Tværhøj.

Som før nævnt fandtes der paa Udstykningstiden 12 Gaarde og 26 Huse, hvoraf det allermeste var Fæste under Ullerup og Sø. Disse to Herregaarde ejedes paa den Tid af Jens Stadel, som var kommet til Sø i 1771 og havde ved Køb, dels af Klingenberges Enke og dels af Svogeren Hans Ilum paa Naudrup erhvervet sig Nørre og Sønder Draaby. Han ejede vist saa godt som intet, da han kom vandrende hertil fra sin Hjemby Ringkøbing og fik Plads som Fuldmægtig hos Amtmand Hauch i Thisted; men i 1785 var han Ejer af to Herregaarde og meget Bøndergods, saa han kunde sige omtrent som Patriarken Jakob: »Da jeg drog over Jordan havde jeg kun min Stav men nu er jeg blevet til to Hære«. I 1799 var han sikkert Morslands største Jorddrot. Ifølge en samtidig Jordebog hørte da til Ullerup og Sø over 390 Tdr. Hartkorn Bøndergods, nemlig 70 Gaarde og 45 Huse.

De 12 Gaarde laa, som det vil ses af Kortet, i Byens Midte, men dog ikke saa helt samlet, som man kunde formode, efter hvad der paa den Tid var Tilfældet med de fleste andre Landsbyer. Det er troligt nok, at der allerede da var foregaaet nogen Udflytning. Der var ialtfald sket mange Forandringer i Gaardenes Jordtilliggende siden 1688. Den største Gaard var Peter Boes med omtrent 6½ Tdr. Hartkorn. Der kendes kun Navne paa 3 Gaarde, nemlig Bukhave, Kirkegaard og Hauge, og det sidste Navn er endda kun et Skriverkonstruktion. Formodentlig har denne Gaard været kaldt »æ Haw«, fordi den har ligget paa Havejord (Have=Indhegning). Men det er mærkeligt, om ikke flere Gaarde har haft Navn i gammel Tid, da næsten hver Banke og Løvning havde sit særlige Navn.

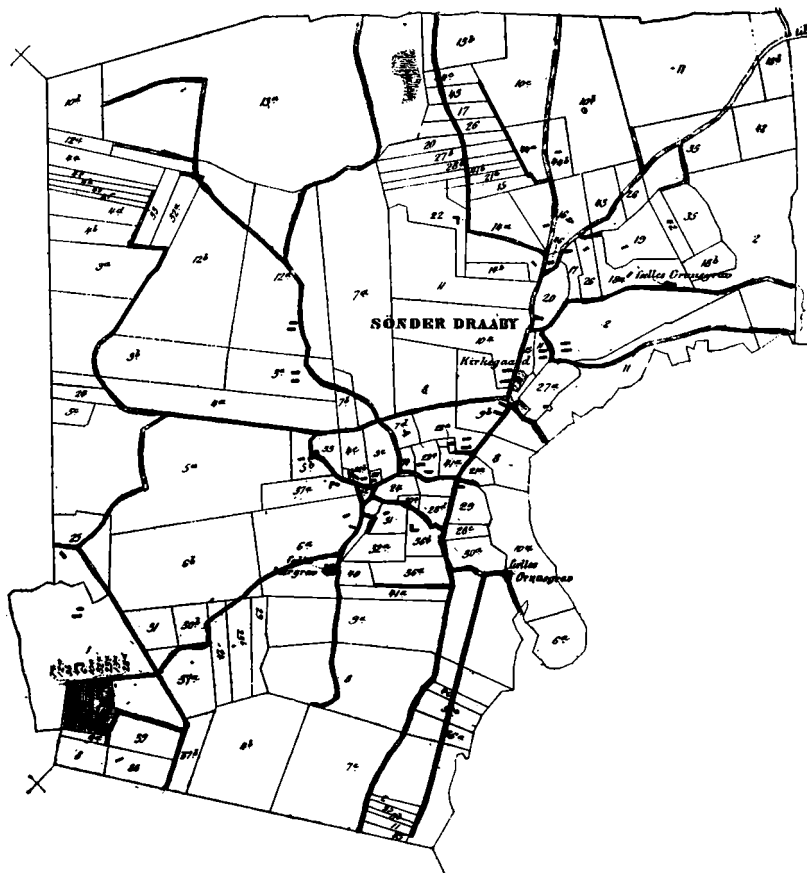
Nord for Bukhave laa et Hus, som kaldtes Snabe eller vel rettere: Snavhus. Snave eller Snage betyder sid Mark, og Jordbunden er netop det paagældende Sted lav og »sid«.

I en Købekontrakt fra 1771 nævnes flere Parceller som Udstykninger fra Kappelgaard, men hvor denne Gaard har ligget, lader sig næppe pavise. Adskilligt tyder paa, at det er Gaarden Nr. 5 i Fortegnelsen fra 1688. Paa nuværende Matr. 3c i den sydøstlige Del har der ifølge Udskiftningskortet ligget en Gaard, men Markeringen paa Kortet er overstreget, og derfor findes den ikke paa det senere trykte Kort. Muligvis har det været Kappelgaard, men Sikkerhed herfor gives der ikke.

Her skal gives en Fortegnelse over de gamle Marknavne og for saa vidt som det har kunnet lade sig afgøre efter Udstykningsprotokollens noget svævende Angivelse, tillige deres omtrentlige Sted-

fæstelse paa Kortet. De vedføjede Tal henviser til Matrikelstallene paa Kortet.

Tørholm 10 d, Oustvang 13 a, Maskær (el. Moskær), Mellemvang 11, Masbæk Vang 18 b, Frøskær (Mose i Vest for Tørholm til Syd for Flade-Vejen), Blæsbæk (nordl. Del af 12 a), Hummeragre (Syd-

øst for Blæsbæk), Sideagre (Syd for Blæsbæk), Græsborg 10 a, Tværhøj 18 b, Knebbelhede (Syd for Maskjær), Dyfle (hvor 10 a støder sammen med 7 og 8), Byragre (Øst for Dyfle), Havtoft (Øst for Gaarden paa Matr. 11 - Hauge), Langagre (3 og 4), Bedstoft, el. Benstoft (nordl. Del af 3 c), Ailsetoft: Alsædtoft (23 a og 41 a), Meder (Nord for Ailsetoft), Kjællingtoft (nordlige Del af 27 a), Rekildsagre (nordøstlige Del af 5 a), Ulvkær (midt paa 5 a), Strandtoft (nordl. Del af 10 a, Syd for 8), Snabe 25, Brødløshave (sydøstl. Del af 5 a), Grøndige (Skeldige mellem Matr. 6 og 37 a samt 5 a),

Søndertoft 9 a, Fjordholm (Nord for Skjærhuse), Vesterhave (vestl. Del af 9 a), Søndervang (nordl. Del af 7 c), Holmskær (Tørvemose i sydvestl. Del af Byen), Sønderhede (Øst for Holmskær), Friisdige (Sogneskel mod Syd), Friisdigevang (Nord for Friisdige), Dybkær (sydøstl. Hjørne af Byen) — Navnet er sikkert en Forvanskning af »Dykjær«.

Nordøst for Peder Larsens Gaard var Aahnfold (maaske Aahn-fald), og Nordvest for Gaarden var Ihlsig (Iglesig?). Et Højdedrag Vest for Gaarden kaldtes Agerhøj, og Sydøst for Gaarden laa Holmsig.

Som det før er bemærket, er en Del af Navnene lette at tyde, men om mange gælder det, at der vil fordres Kendskab til gammeldansk, eller vel rettere, til gammeljysk, Sprog, for at man skal kunne finde ud af, hvad Navnet hentyder til. Tilmed er Vanskelighederne forøget derved, at Landmaaleren eller hans Skriver, der har medvirket ved Udskiftningen, undertiden har misforstaaet den stedlige Befolknings Udtale eller har søgt at berigtige de givne Oplysninger. I det syd-vestlige Hjørne af Byen ligger Holmskær, men Skriveren har ikke kunnet finde ud af, hvordan »Hvolmskjær« skulde skrives, han har udtydet Ordet som Vormskær og ovenikøbet forbedret det til Ormskær! Brødløshave er blevet til Bryllupshave. Om Skriveren ogsaa er paa Vildspor, naar han omskriver »Frøskjær« til Frostkær, er ikke saa let at afgøre. At Frost hedder Frøst paa Mosingsk er bekendt, men eftersom det ikke kan tænkes, at Frosten har været mere ond-artet i Kæret end i den øvrige By, maa det forekomme mærkeligt, om Navnets Forstavelse skulde hentyde til Temperaturen. Derimod kunde det vel tænkes, at der hentydes til et Personnavn: Frø eller Frost. Ifølge en Mandtalsliste fra 1610 boede en Mand i Sdr. Draaby, der hed Christen Frost, maaske har han givet Anledning til Stednavnet Frostkær.

Den første almindelige Folketælling er foretaget 1769, men desværre er Materialet tilintetgjort, saa man kun har selve Indbygger-tallene tilbage, og disse er rimeligvis ikke meget korrekte. Præsterne, som skulde besørge Tællingen, synes ikke at have gjort sig stor Ulejlighed med den efterfølgende Tælling i 1787. Nogle Personer er øjen-synligt helt glemte, og Aldersangivelser stemmer ikke altid med Kirkebøgerne. Men desuagtet maa Folketællingslisterne anses for meget værdifulde Oplysninger for hvem, der ønsker at studere en Egn's Befolkningsforhold.

Ifølge den sidstnævnte Folketælling levede i Sdr. Draaby paa den Tid 118 Personer, 61 af Mandkøn og 57 af Kvindekøn. Heraf var 12 Gaardmænd og 16 Husmænd. Der nævnes kun 4 Tjenestefolk, 3 Karle og 1 Pige; men det er dog muligt, at dette Opgivende skyldes Præstens Ukendskab til Annekssognets Beboere; een Familie: Mand, Hustru og 2 Børn, er ikke kommet med paa Listen. Om 2 Personer oplyses, at de lever af Sognet, og en 40-aarig Enke betegnes som Daglejer. Alle Personnavne, som forekommer, hører til de almindeligt brugte. Maren forekommer 17 Gange og Christen 14 Gange. Disse to Navne vedblev at høre til de hyppigste i hundrede Aar derefter. At Mikkil kun forekommer 3 Gange og Thomas een Gang, maa betragtes som en Tilfældighed, da disse Navne var meget almindelige paa Nordmors. Peder og Anne er de næste i Rækken med henholdsvis 10 og 8 Tilfælde.

Naturligvis kan man ikke drage vidtgaende Slutninger af de tal-mæssige Forhold mellem de enkelte Navne i et enkelt Sogn, men det er ingen Tilfældighed, at »Maren« indtager en dominerende Plads blandt Kvindenavne. Fra gammel Tid har man paa Mors haft et Mundheld:

Maren hier di mjest,
aa uhn æ di flest.

Hvis den sidste Linie af Rimværket har været lige saa sandfærdigt som den første, maa den selvfølgelig tages som Udtryk for, at overhovedet de fleste Kvinder var »uhn«, men den er nok snarere et Udslag af Menneskers Lyst til at drille hinanden en Smule.

I 1801 var der ifølge Folketællingen 135 Mennesker i Sdr. Draaby, men dette Tal er rimeligvis for lavt. Der findes 39 Husstande, og Gennemsnitstallet for Personer pr. Husstand bliver kun ca. 3½. Tællingen er foretaget af Pastor Revelius, Flade, og underskrevet: »Saaledes med bedste Flid forfattet«; men man bliver dog noget mistænksom overfor denne Erklæring, naar man lægger Mærke til, at af de 25 Husmænd, som nævnes, er de 11 Enkemænd. At der hverken findes Enker eller Enkemænd blandt Gaardfolkene, kan maaske have sin Rimelighed, da det var almindeligt, at Folk ikke sad hen i enlig Stand længere, end Velanstændigheden krævede det, men desto mærkeligere ser det ud, at omtrent Halvdelen af Husmændene levede i Enkestand. Sandheden er nok, at Tællingslisten er blevet til i Præstens Studerekammer i Stedet for, som det sker nu til Dags, ved »Studier i Marken«.

Det er vist en ret almindelig Anskuelse, at Folk i gamle Dage flyttede meget lidt omkring, men levede og døde saa at sige paa samme Sted eller i alt Fald paa samme Egn. Dette har sikkert ogsaa været Tilfældet for mange Sognes Vedkommende, og derfor gives der jo ogsaa Eksempler paa, at et Sogns Beboere var saa indgiftet, at de udgjorde een stor Familie. Noget saadant kan egentlig ikke siges om Sdr. Draabys Beboere. Kun 4 af Gaardmændene, der er nævnt paa Tællingslisten fra 1801, er fødte i Sognet, nemlig Lars Krøll, Søren Krøll, Christen Frensen og Mads Bo, og af disse var Christen Frensen den eneste, der stammede fra en gammel Draaby-Slægt. Dog synes det, som om de allerfleste af Beboerne var kommen fra de omliggende Sogne. Naturligvis hørte mange af Kvinderne ogsaa til de indfødte, men Hovedindtrykket er, at Sdr. Draaby allerede den Gang havde en blandet Befolkning. Noget mærkeligt er der i og for sig ikke heri; dels er Omraadet jo meget stærkt begrænset, og dels medførte de usle Erhvervsvilkaar, der havde været for Bondestanden i det 18. Aarhundrede, at en Gaard hyppigt skiftede Fæster. Mændene var stavnsbundne, men da Herremændene ofte ejede Gaarde i flere Sogne, var der ikke noget i Vejen for, at en Fæster, der blev sat ud, kunde faa Anmodning om at overtage en Gaard, der laa flere Mil borte fra hans Hjemsted. Fæsteprotokollerne afgiver blandt andre et talende Bevis paa, hvorledes en arm Bonde maatte flakke omkring.

I 1734 tjente Christen Christensen Tonsgaard i Hyldig i Tødsø, men da der i Vodstrup var en Fæster, Lars Therkildsen, der ikke kunde svare de behørige Skatter og Afgifter, foretog Godsejeren en simpel Ombytning af de to, saaledes at Christen Tonsgaard blev Gaardfæster i Vodstrup, og Lars Therkildsen Tjenestekal i Hyldig og samtidig udskrevet som Soldat. Dette varede imidlertid kun tre Aar, saa var alle Parter, som det synes, kede af denne Ordning. Christen Tonsgaard har nok ikke kunnet klare sig bedre end sin Forgænger, og saa blev denne igen ophøjet til Gaardmand. Maaske har Soldaterlivet haft en forædlende Indflydelse paa hans Karakter eller, hvad man snarest maa antage, at han af to Onder har valgt det mindste: at blive Fæstebonde.

Om Chr. Tonsgaard siges, at han formedelst Udygtighed kvitterede Gaarden i Vodstrup, og derefter blev han anbragt i en forfalden Gaard i Sdr. Draaby, som Maren Christensdatter og hendes Søn Christen Nielsen »formedelst Armod blev frasat«. Da Besætningen var ringe, fik Chr. Tonsgaard foræret 2 Bæster og 2 Køer. Denne Afstivning har nok ikke virket efter Hensigten, thi efter nogen Tids Forløb

blev han flyttet til Mellem Jølby, hvor han var i 1751, da han for anden Gang fik Anvisning paa at rejse til Sdr. Draaby. Der havde Godsejeren i længere Tid haft Bryderi med en Gaard (Nr. 15,1688), som til sidst paa Grund af Fæsterens Vanrøgt var blevet »moxen øde«. Denne Fæster, Niels Vulf hed han, var blevet sat ind i en Gaard i Legind, som han forøvrigt rendte fra i 1761, og nu var Gaarden i Sdr. Draaby blevet delt i tre Dele, og en af disse Parceller blev saa overladt til Chr. Tonsgaard. Her holdt han det gaaende i mange Aar, indtil han i 1785 afgik, formodentlig paa Grund af Alder og Svagelighed. Paa Folketællingslisten 1787 nævnes Chr. Christensen, Almisselem; muligvis er det Chr. Tonsgaard.

Et andet Eksempel:

I 1772 blev Gaardfæster Jens Søndergaard i Ejerslev afsat fra sin Gaard — »paa Grund af Fattigdom«, som det hedder i Fæsteprotokollen, og hans Efterfølger blev en vis Anders Kappelgaard fra Tødsø. Efter 5 Aars Forløb blev Anders Kappelgaard forflyttet fra Ejerslev til Flade. Her blev han ligeledes i fem Aar og kom saa til Galtrup. Gaarden i Flade blev overtaget af Jens Josefsen, der imidlertid kun holdt Stillingen i 2 Aar, idet han i 1784 efterfulgtes af Jens Mortensen af Lynggaard. Hvor længe den sidstnævnte holdt ud, vides ikke, men om Anders Kappelgaard, som altsaa rejste fra Flade i 1782, meldes, at han flyttede til Galtrup og efter 4 Aars Forløb igen maatte flytte, denne Gang til et jordløst Hus i Tøving. Her var han imidlertid kun i 3 Aar, saa forsvinder han af Fæsteprotokollen, og hans videre Skæbne kan man tænke sig til. Huset, han boede i, blev af Jens Stadel solgt til Poul Klitgaard, Aarhus, som overlod det til en Slægting, Oluf Sejersen (jfr. Bogen om Slægten Filtenborg).

Det er jo ikke let at sige, om disse to Mænds Omflakken maa ses som Udslag af Herskabets kyniske Beregning af, hvad der bedst har kunnet betale sig, uden smaaligt Hensyn til de Menneskeskæbner, der blev spillet med, eller om Skylden ikke lige saa meget har ligget hos Bønderne selv.

S. Draaby Skole.

Indtil Begyndelsen af det 19. Aarhundrede stod det som bekendt smaat til med Almuens Oplysning i de fleste Egne af Landet, og der er ingen Grund til at antage, at S. Draaby har dannet nogen Undtagelse i denne Henseende. Hvor man i gamle Protokoller eller Kirkebøger og lignende støder paa en Bondes Underskrift, er der næsten altid anført nedenunder: m. p. P. (med paaholden Pen).

De skiftende Regeringer havde af og til gjort Tilløb til at faa indført Skoleundervisning i hele Landet, men Resultatet var blevet kummerligt, fordi Riget fattedes Penge, og desuden var Godsejerne, i hvis Hænder Sagen blev lagt, sjældent interesserede i, at Bønderbørnene fik lært mere end Luthers Katekismus med Anmærkninger.

Det kan derfor ikke undre, at Beboerne i en lille Afkrog som S. Draaby lod meget tilbage at ønske i Retning af Oplysning, saa at den Aalborg Bisp Jens Bircherod ved sin Visitats i 1706 fandt »de fleste af Menighedens Børn og Tyende udi deres Kristendoms kundskab ganske slette«. Degnen, som skulde »informere« dem, var nok heller ikke særlig skikket til at undervise, eftersom han havde »for nogle grove Laster et skrøbeligt Rygte«.

Som Regel har Degnene boet i Flade, og det er derfor nok muligt, at Annekssoignets Ungdom har faaet lovlige lidt Information. Formodentlig har baade Forældre og Børn — og for den Sags Skyld Degnen med — været lige kede af Skolegangen.

Imidlertid synes der at være sket en Forandring til det bedre, da Biskop Broder Brorson i 1742 visiterede i S. Draaby. Der var nu kommet en Omgangslærer, og det ser ud til, at det har hjulpet — hvis det da ikke er Biskoppen, der er mindre fordringsfuld end sin Forgænger. Han skriver til Kirkekollegiet, at Menigheden kunde gøre god Rede for sig i deres Børnelærdom, og at Skoleholderen er flittig. I 1750 hedder det: Skoleholderen i Draaby (Jakob Klemmensen) er Ros værd for Skikkelighed og Flittighed. Ungdommen var fornøjelig og fortræffelig til at gøre Regnskab for den christelige Tro og Bekendelse. I 1755 var Biskoppen igen paa Visitats. Da var der kommet en ny Skoleholder, Peder Lund, som var ulastelig, baade i Lærdom og Levned, men Degnen, Morten Nyby, var knap saa ulastelig, idet han somme Tider har drukket for meget. Dog er der Haab om Forbedring, eftersom han nu faar en Advarsel. Forøvrigt var Ungdommen ogsaa denne Gang upaaklagelig.

Baade Morten Nyby og Peder Lund maatte igen i 1759 stille til Eftersyn og modtog henholdsvis Karaktererne »ulastelig« og »flittig«. I Menigheden fandtes der ikke aabenbare Forargelser, og »Ungdommen var fortræffelig til at gøre Rede for Christendommens Sandhed«.

Det er jo nok muligt, at Biskop Brorson har været lettere at tilfredsstille end Jens Bircherod, men det er dog rimeligt at antage, at Ungdommen har faaet bedre Udbytte af Undervisningen, efter at der er kommet en ny Skoleholder til Byen.

Om disse Skoleholdere vides ikke meget. Ved Siden af deres Skolegerning, som nok ikke har kastet meget af sig, har de holdt et Hus i Fæste. Peder Lund nævnes i en Hartkornsfortegnelse 1771 som Fæster af et Hus, der hørte under Jacob Olufsen, Nykøbing, og han nævnes ogsaa 1778. Da er Huset Fæste under Sø.

En tredie Skoleholder, Chr. Nielsen Bach fra Hassing, er nævnt i Folketællingslisten fra 1787. Han fæstede i 1785 et Hus i S. Draaby, men i Fæstebrevet staar der mærkeligt nok ikke noget om, at han skal være Skoleholder. Derimod er det paatalt, at han skal føre Tilsyn med Godsejerens Fiskeredskaber, naar de er paa Land, at Menesker og Køer eller andre Kreaturer ikke skal gøre dem Skade.

Christen Nielsen Bach er ifølge Folketællingen født i 1750 og gift med Kirsten Christensdatter, født 1737. En Datter Else er født i 1780. De nævnes ogsaa i 1801, men findes ikke i Kirkebøgerne efter 1814. De maa altsaa enten være døde eller bortflyttet.

Det er usandsynligt, at der paa den Tid, omkring Aar 1800, har været noget egentlig Skolelokale i S. Draaby. Skoleholderen har vel benyttet en Storstue i en af Gaardene. Da man omkring ved 1820 fik mere ordnede Skoleforhold, er der blevet opført eller indrettet en Skole paa Ejendommen Matr. 33. Denne Ejendom beboedes paa den Tid af Morten Hundrup. Hans Hus, som maaske er blevet omdannet til Skole, laa ved den sydvestlige Side af Jordparcellen, skraas over for Anders Vesters Gaard.

I Flade Præsteembedets »Liber Daticus« findes en Kancelliskrivelse af 19/10 1809, hvori det bestemmes, at Lodsejeren i et Skoledistrikt skal skaffe Materialerne til Skolens Istandsættelse og desforuden betale Haandværkerne, medens Gaardmændene skal forrette Kørslerne, og Husmændene udføre Haandlangerarbejdet; men om denne Bestemmelse har faaet noget at betyde for S. Draaby, er tvivlsomt. Efter Skoleloven af 1814 paahviler det Skoledistriktets Beboere at bækoste Skolens Opførelse.

Den første Lærer i S. Draaby, der blev ansat efter Skoleloven af 1814, var Anders Jensen. Om ham har en senere Lærer, Marius Jensen, givet følgende kortfattede Oplysning i Skolens Embedsbog:

»Anders Jensen Navntoft var den første Lærer i S. Draaby. Han kom til Sognet som Omgangslærer i 1819, blev kaldet den 1. Juni 1824 af Aalborg Biskop Rasmus Jansen.

Anders Jensen var født i Borum ved Skive, pensioneret 1872, død 1874 i en Alder af 72 Aar«.

Oplysningen om Anders Jensens Fødested kan ikke være rigtig,

blandt andet fordi der ikke findes nogen By ved Skive, som hedder Borum.

Pastor Ravn i Vorde har derimod oplyst følgende:

»I Vorde Kirkebog findes under konfirmerede Dreng 1817, 1. Søndag efter Paaske anført en Dreng, Anders Jensen, Kjølser; Fader: Jens Pedersen Huus, Kjølser. Døbt den 20. December 1802 — Slægten Huus, hvoraf der findes nogle her paa Egnen, skal efter gamle Folks Sigende stamme fra en Ejendom i Kjølser paa Grænsen af Navntoft. Kjølser og Navntoft hører begge til Vorde Sogn«.

Denne Oplysning stemmer med, at Anders Jensen i S. Draaby Kirkebog kaldes Anders Jensen Vorre.

Det vilde maaske være muligt at udfinde Grunden til det mærkelige Forhold, at en 17-aarig Dreng fra Egnen Nord for Viborg kom her til Nordmors og blev Vandrelærer, men Undersøgelsen heraf vilde tage mere Tid, end Resultatet kunde opveje.

Om Anders Jensens tidligste Virksomhed i Skolen er der ingen Mindelser hos den nulevende Befolkning. Den Slægt, der gik i Skole før 1850, er jo nu forsvundet uden at have efterladt sig andre skriftlige Vidnesbyrd om boglig Dannelse end Underskrifter i Kirkebøgerne og Forhandlingsprotokoller. Et sparsomt Materiale til Belysning af Anders Jensens Forhold faas ved Undersøgelse af de gamle Protokoller for Skolekommission og Sogneforstanderskabet. Sidstnævnte Protokol har nu ikke meget tilovers for ham; men heri er der intet mærkeligt, eftersom han kun omtales, naar der er noget i Vejen med ham. Enten bliver der klaget over ham, eller ogsaa klager han selv over et eller andet.

Da Lærerembedet i S. Draaby i sin Tid var blevet oprettet, var der ikke blevet tillagt det det lovbeftalede Jordareal. Der manglede 3 Tdr. Ld., og det er troligt nok, at Jensen har klaget til Kancelliet. Han fik ganske vist 4 Tdr. Byg aarligt i Erstatning, men det har vel været lovlig lidt, selv om Landbruget i de Tider ikke gav saa meget Udbytte som nu. I hvert Fald kom der 3. November 1840 en Skrivelse fra Kancelliet, hvori Skolekommissionen opfordredes til at sørge for, at det manglende Areal blev lagt til Skolelodden.

Kommissionen synes ikke at have Hastværk med den Sag, thi først efter 3 Fjerdingaars Forløb blev Sagen forhandlet. Man rettede nu en Forespørgsel til Godsejeren, Kammerraad Stadel, om han mente, at en eller anden af Fæstegaardene i Skolens Nærhed kunde fratages 3 Tdr. Ld. Men det mente Godsejeren ikke, og Kommissionen erklære-

rede herefter, at der saa ikke var andet at gøre end at vente, til en Gaard eller et Hus blev fæsteledig.

Jensen var ikke af samme Mening og klagede igen til Kancelliet, og Kommissionen maatte igen ud med en Redegørelse om Sagens Forløb. Det fremgik heraf, at man virkelig havde gjort sig nogle Anstrengelser for at faa Skolelodden kompletteret, men at det hele var strandet paa Godsejerens Uvillie til at afstaa Jord, og i det hele taget forment Kommissjonen, at Sagen ikke var af saa stor Betydning, at den berettigede Jensen til at geraade i en saa »lidenskabelig Stemning« som den, hvori hans Indlæg var skrevet.

Det lykkedes ogsaa at faa Sagen udskudt i et Par Aar, men saa var Kancelliets Taalmodighed naaet til Bristepunktet. Der er jo næppe Tvivl om, at Jensen har skrevet et nyt Klagebrev, og nu kunde hverken Godsejerens Uvillie eller Forstanderskabets Træghed længere forhindre den ny Ordnings Gennemførelse. Den 12. September 1843 modtog Forstanderskabet en Skrivelse med skarp Tilhold om at foranstalte en Landvæsenskommissionsforretning, der skulde undersøge, om det ikke var muligt at fratage en af Stadel's Fæstegaarde saa megen Jord, som var nødvendig til Skoleloddens Komplettering. Skulde man endnu engang give efter for Fristelsen til at forhale Sagen, var der stillet Dagmulkt i Udsigt. Det hjalp næsten omgaaende, idet Forst. allerede 24. Okt. afkøbte en af Gaardfæsterne et Stykke Jord, der laa op til Skolelodden. »Det fortjener at bemærkes«, hedder det i Protokollen, »at Hr. Kammerraad Stadel uden selv at fordre Godtgørelse overlader af sit Fæstegods den manglende Jord, men skænker P. Chr. Sandahl (Fæsteren) Købesummen« Det er dog sandsynligt, at Fæsteren ikke har faaet nogen Afkortning i sin Fæsteafgift.

Jensen gaar ind paa at overtage Jorden fra 1. Januar 1844, hvoraf følger, at han fra denne Dato ophører med at modtage Erstatning for manglende Jord. En Td. Ld. var besaaet med Rug, som ved Høsten skulde tilhøre Sælgeren. Protokollen slutter Beretningen om denne Dags Forretning med et Lettelsens Suk over, at »denne langvarige Jordsag« nu endelig er bragt til Ende, og allersidst endnu en Reverens for Kammerraaden, fordi han har vist saa stor Uegennyttighed.

I Foraaret 1844 kom Landmaaleren, og det viste sig da, hvad Forst. jo nok havde haft en Anelse om, at den tilkøbte Jord kun maalte godt og vel 2 Tdr. Ld. Men P. Chr. Sandahl fik sit Tilgodehavende udbetalt, 155 Rdl. 1 Mk. 14 Sk., og dermed har Forst. vel nok troet at den Sag var ordnet. Men Jensen var ikke tilfreds; det var han vist sjæl-

dent, efter hvad man kan slutte af hans idelige Klager. Han gjorde opmærksom paa, at der i Skoleplanen stod, at der manglede 3 Tdr. Ld., og derfor forbeholder han sig Ret til »paa Tinge« at paatale den Forurettelse.

Forst. svarer hertil, at man har ladet hele Skolelodden opmaale og konstateret, at den nu efter Tilkøbet er anordningsmæssig. Naar det i sin Tid blev skrevet i Skoleplanen, at der manglede 3 Tdr. Ld., saa hvilede denne Afgørelse paa løst Skøn. I Virkeligheden kunde man snarest antage, at der var Tale om 3 Tdr. Bygsædeland, hvilket var den Arealenhed, som mest blev brugt. Forst.s Synspunkt var fornuftigt, og hen paa Efteraaret 1844 kom der Svar paa Jensens Klage til Kancelliet, at man ansaa den for ubeføjet.

Hermed var Striden dog ikke afblæst. Der var nemlig den Fejl ved den tilkøbte Lod, at der gik en Vej over den, og det blev derefter Jensens Tur til at tage Stik hjem. Rentekammeret forlangte, at enten skulde denne Vej lægges om, eller der skulde købes et andet Stykke Jord.

Saa maatte der fremskaffes en Erklæring fra de Lodsejere, der var interesseret i den paagældende Vej, om, at de gav Afkald paa denne Rettighed mod at faa Lov til at benytte en anden gammel Vej, der gik længere mod Vest, og som saa skulde sættes i Stand paa Sognebeboernes Bekostning. Forst. slutter Forhandlingen med at udtale, at man haaber, efter at denne Sag nu er ordnet, og Vejen over Skolelodden vil blive slettet paa Kortet, endelig at kunne blive fri for yderligere Bekostninger angaaende denne Jordsag.

I 1846 tilsendtes der Forstanderskabet et Cirkulære, hvorefter det tilskyndedes at opmuntre den konfirmerede Ungdom til at søge Aftenskole. Lærer Henriksen i Flade stillede sig til Tjeneste, og der var ogsaa nogle unge Mennesker, som var villige til at møde; men der blev dog ingen Aftenskole i Draaby. Enten har de unge ingen Trang haft til Kundskaber, eller ogsaa har de ingen »Fidus« haft til Lærer Jensens Undervisning. Muligvis har mange af dem gaaet med sure Mindelser efter alle de Bank, de havde annammet, mens de gik i Skole; thi Jensen var efter gamle Folks Sigende en haard Negl. Det gælder om ham som om hans samtidige, Lærer Henriksen, at det Folk husker bedst om ham, er, at han var Tilhænger af hurtig Retsforfølgning.

I 1847, 2. Jan., fremlagdes under Forstanderskabets Møde en Skrivelse fra Skolelærer Jensen i Anledning af, at Skolelærer Henriksen havde oppebaaret hos Yderne til Skolevæsenet, Jens Larsen og gamle

Søren Kristensen, Tørv og Hø og Halm, som egentlig tilkom Skolelærer Jensen.

Sogneforstanderskabet har ikke været forhippet paa at komme i Kast med den bidske Flade Degn, men har heller ikke villet fornærme Jensen ved kort og godt at afvise Sagen. Det affattede følgende diplomatiske Aktstykke: »Hvorvel Sogneforstanderskabet erkender Urigtigheden, skønner samme dog ikke rettere, end at Jensen meget vel kunde bringe denne Sag i Rigtighed ved at gøre Henriksen opmærksom paa hans Fejltagelse og tillige underrette ham om, at han ikke kan undvære det i Brevet nævnte Kvantum Hø og Halm og Snese Tørv. Det er nemlig Forstanderskabets Formening, at Henriksen ikke er blevet overbevist om, at han har fejlet i denne Henseende, saa og, at naar det er kommet til hans Kundskab, at han har Uret, han vistnok straks vil sørge for, at Jensen faar sit Tilgodehavende. Endelig maa Forstanderskabet erklære, at om Henriksen end, efter at Sagen er blevet klar for ham, dog vægrer sig ved at godtgøre Jensen, hvad denne ved nævnte Anledning nu maa savne, tilkommer det dog vist ikke Forstanderskabet at dømme dem imellem, men at Sagen maa afgøres for Retten.«

Forstanderskabet har aabenbart ikke været helt sikker paa, at Henriksen »straks vil sørge for, at Jensen faar sit Tilgodehavende.«

Imidlertid har Jensen ingen Lyst haft til at gaa Rettens Vej. Antagelig har han klaget til Skoledirektionen, der vel saa har fastslaaet, at Forstanderskabet var Garant for Beboernes Naturalydelse; i alt Fald kommer Sagen frem igen ved Forstanderskabets Møde 30. Juni samme Aar.

Begge Lærerne har været indstævnte, men Henriksen mødte ikke, og det blev da overdraget Jensen at affatte en Fortegnelse over de Mænd i Flade, fra hvem han tidligere havde erholdt Naturalydelse.

Denne Liste godkendte Forst., men med den skæbnesvangre Tilføjelse, at Approbationen var betinget af, at Henriksen ikke derved led noget Tab i sin Indtægt af Naturalpræstationen, som han ifølge Ligningen skulde have.

Den 23. Oktober har Forst. atter en Sag for med Lærer Jensen. Det drejede sig om Fritagelse for Afkortning (1 Td. 4 Skp. Rug) for Offer og Accidenser.

Det kan maaske have sin Interesse at se, hvilke Indtægter, der paa den Tid var tillagt Degneembedet i Sdr. Draaby. Ifølge Skoleplan af $\frac{2}{12}$ 1828 havde Læreren i Sdr. Draaby:

1. Degnekorn af Distriktet.
 - I. in natura: 4 Skp. Rug, 5 Tdr. 3 Skp. Byg.
 - II. ved Paaligning:
 - a. in natura: 1 Td. 5 Skp. Rug, 4 Tdr. 5 Skp. Byg.
 - b. efter Kapitelstakst: 10 Tdr. Byg.
2. Smaaredsel: 56 Pund Brød.
18 Pund Ost.
8 Snese Æg.
3. Ildebrændsel:
 - Ved Paaligning: 16 Læs Mosetørv à 24 Snese.
14 Læs Hedetørv à 24 Snese.
4. Fourage:
 - 4 Læs Hø à 32 Lispund.
 - 8 Læs Halm à 24 Lispund.
5. Jordlod: Ca. 6 Tdr. Land.
6. Offer og Accidenser.

Ansøgningen om Fritagelse for Afkortning — d. v. s. en Lønforhøjelse af $1\frac{1}{2}$ Td. Rug — er stilet til Kancelliet, og Jensen udtaler nu det Haab, at Forst. vil »underkaste Ansøgningen Deliberation.« Men Forst. er ikke stemt for Deliberation. Det stiller Sagen i Bero med den Begrundelse, at Skolepatronen ikke er til Stede ved Mødet. Først hen i Slutningen af December har denne faaet sig rinket op til at afgive sin Erklæring, som saa godkendes af Skolekommissionen — med Undtagelse af Præsten. Det blev en Afvisning. Kommunen har i de sidste Aar haft Udgifter nok paa Draaby Skole. Jordlodden var for lille og blev forstørret ved Tilkøb, og Udhuset er blevet udvidet. Tilmed er Lærer Jensen nærmest velhavende, medens hans Kollega i Flade sidder i trange Kaar og sikkert snart vil melde sig med en lignende Ansøgning, dersom man imødekommer Jensen.

Præstens Votum gaar ud paa, at den omstridte Udgift ikke vil medføre nogen nævneværdig Skatteforøgelse for den enkelte Skatteyder, og at man derfor burde anbefale at yde den »duelige og flittige Skolelærer, hvad han underdanigst søger om.« — Kancelliet maa have været af samme Mening, idet det bevilgede Andragendet.

Den før omtalte Strid med Henriksen dukkede temmelig hurtigt op igen efter den elendige Nedmaning, Forst. havde foretaget. Den 27. November 1847 ankom atter en Klage fra Jensen om, at Henriksen »fremdeles oppebærer adskillige Naturalpræstationer, hvilke Lønningsbidrag Jensen ønsker ved Forstanderskabets Medvirken at faa.«

Til alt Held var Skolepatronen heller ikke denne Gang til Stede ved Mødet, og man fandt det da rigtigst at tilsende ham Skrivelsen, »da det maatte være hans Pligt som Skolepatron at skaffe Skolelærerne deres Lønning.« Derved opnaaede man endnu engang at undgaa det frygtede Sammenstød med Lærer Henriksen. Og det ser ikke ud til, at denne Sag har været til Behandling siden. Patronen maa vel have truffet en eller anden salomonisk Afgørelse.

Nogle Aar efter dukkede en ny Strid op, hvori den Draaby Degn synes at have spillet en mindre heldig Rolle, for saa vidt man kan stole paa, at hans Modpart har fremstillet Sagen rigtigst.

I Morsø Avis Nr. 30, 1858, findes følgende Annonce, som Bladet aabenbart ikke har villet optage som Indlæg under »Frit Ordskifte«: Hr. Skolelærer og Kirkesanger Jensen i Sønderdraaby!

Uventet saa jeg mig forleden Søndag efter endt Gudstjeneste, paa Kirkegaarden i Menighedens Nærværelse paa Deres da udviste krænkende og brutale Maade tiltalt og fornærmet af Dem, og var saadant mig saa meget mere paafaldende, som jeg ikke er bevidst at have fortjent saadan Medfart.

At det skal være foranlediget af, at jeg som Fattigforstander tog mig af den under Fattigvæsenets Forsorg værende 9 Aars Dreng, Peder Chr. Rasmussen, som De i høj Grad slog, saaledes, at Lægehjælp i længere Tid anvendtes til Drengens Helbredelse, kan jeg ikke fatte, da jeg i dette Tilfælde kun gjorde, hvad min Pligt var som Fattigforstander og som Menneske, men ligesom jeg nødig vil tro, at Deres berørte Adfærd imod mig hidrørte herfra, saaledes kan jeg saa snart De atter maatte finde paa at tilføje et Barn Mishandling, forsikre Dem, at Deres Brutalitet aldeles ikke skal afholde mig fra, da at se Dem herfor draget til Ansvar. En anden Gang, naar De efter endt Gudstjeneste vil øve en lignende Veltalenhed til et af Menighedens Medlemmer, kunde De jo, før Kirken forlades, i Kordøren underrette Menigheden derom, for at alle kan blive delagtige heri, Dem, Hr. Jensen, til Glæde og andre til Opbyggelse.

Sønderdraaby, d. 3. Marts 1858.

Chr. Christensen Bonde.

Christen Bonde og Degnen levede efter den Tid paa Krigsfod med hinanden. Ligesom de rigtige Strateger søgte enhver af dem at udspjænde Modpartens svage Sider for at kunne tilføje ham et Nederlag. Jensen var efterhaanden blevet noget sprød i Mælet, hans Stemme var vel slidt op, og det er rimeligt nok, at hans Sang ikke var dadelfri.

Det klagede Christen Bonde over i mundtlige og skriftlige Henvendelser til Skolekommissionen, og Jensen maatte tage mod Kritikken, fordi den var beføjet. Men han fik Ram paa sin Modstander en Dag, da de efter Kirketjenesten traf hinanden udenfor Kirken.

Menigheden var endnu forsamlet derude, formodentlig fordi Christen Bonde, der var Sognefoged, havde oplæst en eller anden Forordning.

Jensen indledede Kampagnen med at spørge, hvorledes Kirkesangen havde bekommet Sognefogden den Dag. Denne mente ikke, der var nogen Forandring at spore — i alt Fald ikke til det bedre. Efter denne Oplysning, der naturligvis var ventet, affyrede Jensen sit Pletsrud ved at spørge, om Sognefogden saa maaske hellere vilde have en anden, nærmere angivet Person, til at synge. At denne Bemærkning blev anset for en Fuldræffer, beroede paa Forhold, som ikke her skal opredes, blandt andet fordi Bemærkningen muligvis manglede reelt Grundlag. Den videre Udvikling af Samtalen var ikke opbyggelig, men Draaby-Borgerne har sikkert moret sig over, at de værdige Repræsentanteer for henholdsvis den gejstlige og verdslige Øvrighed kunde komme i Haarene paa hinanden.

Nogen Tid efter kom der en Skrivelse fra Provsten, hvorefter Sogneraadets Erklæring ønskedes i Anledning af en Klage fra Mikkell Knudsen, Christen Bonde og Niels Clausen. Denne Klage gav Anledning til, at Sogneraad og Skolekommission tog sig for ved Selvsyn at erkyndige sig om, hvorledes det stod til med Undervisningen.

I denne Erklæring til Provsten, som herefter blev affattet, hedder det, at der ikke for Tiden kunde klages over Undervisningen i Religion. Hovedregning og Skrivning var nogenlunde, og »hvad Lærer Jensens Forhold mod de fattige Børn samt hans Svagelighed angaar er det Sogneraadet ubekendt«. — Men Sangen var temmelig daarlig.

Herefter beskæftiger Forhandlingsprotokollerne sig ikke mere med Lærer Jensen — i alt Fald forekommer der ikke Oplysninger om ham, som kan være af nogen Betydning ved Udformningen af hans Levnedbeskrivelse. Det er tidligere omtalt, at Skoleprotokollen indeholder Antegninger om Børnenes Kundskab og Færdigheder i de forskellige Fag, saaledes som de konstateredes ved de aarlige Eksaminer. Og disse Erklæringer, der naturligvis er skrevet af Sognepræsten, udtaler sig næsten altid meget anerkendende om det Arbejde, der er udført af Læreren.

Man kan naturligvis ikke se bort fra den Mulighed, at disse velviljige Antegnelser kan skyldes Skolekommissionens Elskværdighed;

men ved en anden Lejlighed, hvor der udfærdigedes en Svarskrivelse til Kancelliet i Anledning af en af Jensens evindelige Besværinger og hvor Kommissionen iøvrigt giver ham raat for usødet, findes ogsaa en Bemærkning om, at man ikke underkender »Skolelærer Jensens Nidkærlighed« i Skolen. Saa man kan nok gaa ud fra, at Jensen i mange Aar har røgtet sin Gerning upaaklageligt. Lad være, at han har banket Børnene mere, end vi vilde finde pædagogisk forsvarligt. Prygl var dengang anset som et nødvendigt Middel i Opdragelsen. Det var vist ret almindeligt dengang, at Skolebørnene, som Erik Bøgh siger, fik det paa Ryggen, som de ikke kunde have i Hovedet.

Lærer Jensen var gift med Else Josefsdatter fra Bukhave. Hun var efter Folks Sigende en lille Smule indskrænket. Hvorledes hun iøvrigt har været i sit Hjem — som Husmoder og som Opdrager for sine Børn — kan vi ikke vide ret meget om. De faa nulevende, som har kendt hende, har ikke noget ufordelagtigt at sige hende paa i denne Henseende. Derimod husker man, at hun var lovlig slem til at drikke Brændevin. At en Kone er drikfædig, hører nu til Sjældenhederne, men for et Par Menneskealdre siden kunde det nok hælde, at Konen tog sin Taar sammen med Manden, selv om det ganske sikkert har hørt til Undtagelserne. Det er jo en bekendt Sag, at mange Mænd var forfaldne til Drik. Brændevin var billig og næsten lige saa almindelig, som Kaffe er nu til Dags. Den kunde i en Haandevending sætte Humøret op, enten det saa var i Høstmarken eller ved Gildesbordet.

Det kunde altsaa hælde for Madam Jensen, naar hun var til Gilde, at hun hen paa Tiden blev noget omtaaget eller, som hun udtrykte sig, blev saa underlig. Saa maatte hun jo lodsnes hjem af Ægtefællen, der ikke forsømte overfor Selskabet at udtrykke sin Forundring over, at »vør Moer var blevet saa sweirend«, uagtet hun kun havde indtaget det anordningsmæssige Kvantum.

Ægteparret havde 3 Børn:

- 1 Jens Andersen, født $1\frac{1}{2}$ 1821.
- 2 Ane Birgitte Mette Marie Andersdatter, født $\frac{3}{11}$ 1824.
- 3 Inger Kathrine Andersdatter, født $1\frac{1}{2}$ 1829.

Hermed ender saa Lærer Anders Jensens Saga. Den kom, som det var bebudet, ikke til at indeholde ret meget af det, der særlig maatte interessere os, nemlig hans Virksomhed i Skolen og dens Betydning for den dalevende Slægt. Det vil være umuligt nu at fælde en begrundet Dom over ham, naar vi maa nøjes med farveløse Protokol-

tilførsler, der kun giver spredte Glimt af hans Færd, og som forøvrigt kan udtydes baade til Fordel og Skade for hans Eftermæle.

Sdr. Draaby Kirke.

Paa Banken, der mod Øst skraaner ned mod Strandengen ved Draaby Vig, staar den gamle Kampestenskirke og skuer ned over Byen og dens Indvaanere, som den har gjort det i syv Aarhundreder. Utalte Slægter har der gennem de skiftende Tider søgt Trøst og Husvalse, naar Verden var ond, og Livet trangt at leve.

Tiden er ikke gaaet sporløst hen over den, men der og dog næppe Tvivl om, at den i det væsentlige har set ud, som den gør det den Dag i Dag. Murpartier er i Tidens Løb blevet fornyet, undertiden er der bødet med Teglsten, og en Del af Taget bestod inden den sidste gennemgribende Reparation af Tegl. Den nordre Indgangsdør er for længe siden forsvundet og et Vindue i den nordre Side af Koret ligesaa.

Ved Istandsættelsen i 1923 blev store Dele af Muren sat om, og de to firkantede Vinduer i Nordsiden blev erstattet med rundbuede Vinduer, saa Kirken nu igen har faaet sin romanske Stil. Muren bestaar nu helt af Granitkvadre, og Taget er af Bly, Klokkestolen, der i Mands Minde havde haft sin Plads ved Kirkens Vestende, blev paa Grund af Affældighed kasseret og erstattet med en ny og formentlig mere fortidsvarende, der blev anbragt i det sydlige Hjørne af Kirkegaarden. Efter nogle Aars Forløb var den imidlertid lige saa affældig som den gamle og maatte saa erstattes med en ny af en hel anden Type.

Indvendig blev Kirken næsten helt fornyet ved Istandsættelsen i 1923. Foruden Døbefonten er kun Prædikestol og Altertavle bevaret. Døbefonten er af gullandsk Marmor og vist en af de smukkeste, der findes paa Øen. Hvor gammel den er, kan næppe oplyses. Derimod findes baade paa Prædikestol og Altertavle Indskrifter, der oplyser om Tiden fra deres Tilblivelse.

Prædikestolen er opsat af Fru Maren Lykke til Skarregaard i 1590. Hendes Slægtsvaaben er afbildet i et af Felterne, og i et andet staar Navnet Vincent Rosenkrants tillige med Rosenkrantsernes Vaaben.

I et tredie Felt staar anført et Skriftsted fra Bibelen, Ezechiel 33, 11, og nedenunder mærkeligt nok Aarstallet 1586.

Paa Altertavlens Fodstykke til venstre staar, at Jens Jensen og Jens Nielsen, Kirkeværge, i 1641 lod »denne Altertavle staffere, Gud til Ære og Kirken til en Beprydelse.«

En Granitplade, der i fordums Tid har været Alterbord, blev under Restaureringen anbragt uden for Indgangsdøren som Trappesten.

I Tiden før 1873 stod der i Kirken en saakaldt Stenlampe, som nu findes beskrevet i Værket »Danmarks Kirker«, Thisted Amt, S. 1009. Den findes nu i Nationalmuseet, hvortil den er skænket af Enkefru Steenstrup til Møllehave. Den bestaar af en firkantet Granitblok, i hvis vandrette Overflade der findes fem skaalformede Fordybninger. Disse Huller har været fyldt med Tælle, i hvilken der har været anbragt en Væge, saa at det hele har været en Lampe med fem Blus. Nationalmuseet har oplyst, at der i engelske Kirker findes Lamper af akkurat samme Konstruktion. »Men om Brugen af Lampen i Draaby har været den samme som i England, er en anden Sag. Derovre synes de fleste Lamper at have hørt til i Klostre og at have været brugt ved Midnatsmesser, men det er lidet troligt, at det har været Tilfældet i en dansk Landsbykirke. Det er troligt, at Draaby-Lampen blot har været en — omend ret sjælden — Del af den almindelige Messetjeneste. Der findes nemlig ogsaa den Art Lamper i svenske Landsbykirker.

Der er naturligvis ogsaa den Mulighed, at Lampen en eller anden Gang er blevet fjernet fra Deueholm Kloster, hvor den oprindelig kan have hørt hjemme, men det véd man intet om.«

Uagtet der vel nok er begaaet nogle Smaafejl ved Fornylsen, maa det siges, at Kirken i sin nuværende Skikkelse er en meget smuk Landsbykirke. Stor er den ikke; den kan rumme godt og vel et Hundrede Mennesker, men Sognet er lille, og Kirkebesøget er paa almindelige Søndage ikke stort — hvilket som bekendt gælder om de fleste Sognemenigheder i vore Dage.

Den har som de fleste af Nørreherreds Kirker ikke noget Taarn og har formodentlig aldrig haft det. Men saaledes passer den ogsaa bedst til det jævne Landskab, der omgiver den.

Maatte dens fordringsløse og stilrene Skikkelse nu og i Fremtiden kunne gælde for et Symbol paa den Menighed, der om Helligdage samles under dens Bjælkeloft for at opbygges ved Evangeliets Tale!

Fra gammel Tid har der været henlagt visse Jordparceller under Kirken. Om det oprindeligt skyldes Sjølegaver eller maaske tvungne Afstaaelser som Sonebøder o. lign. kan næppe oplyses nu; men Forholdet var, at en ikke ubetydelig Del af Bondejorden var Kirkens Ejendom. Her tænkes ikke paa de Gaarde eller Huse, der var forbeholdt Præsten til hans Underhold og Præstegaardens Vedligeholdelse m. v., men Jorder, hvoraf Kirken havde Ret til at oppebære Bonde-

skylden eller, som det hyppigst kaldes, Landgilden. Landgilden var en aarlig Afgift, der beregnedes i Forhold til Hartkornet, og som efter Lov og gammel Sædvane skulde være en uforanderlig Afgift. Den skulde udredes til den, der ejede Jorden: Kronen, Jorddrotten eller Kirken. I S. Draaby var der 7 Gaarde, der skulde svare Landgilde til Kirken af en Del af Hartkornet. Ifølge Matriklen af 1688 ejede Kirken i S. Draaby omkring ved 7 Tdr. Hartkorn, hvoraf der formodentlig svarede lige saa mange Tdr. Byg aarligt.

Egentlig er det urigtigt at betegne dette Hartkorn eller disse Jordstykker som Kirkens Ejendom, thi den var uden Indflydelse paa, hvornaar og til hvem de blev solgte eller bortfæstede; den havde gammelt Retskrav paa bestemte Afgifter af de paagældende Gaarde. Da Jorderne i sin Tid kom under Kirken var Ejendomsretten vel nok fulgt med; men i Frederik den Førstes Tid, da Kristian den Anden truede med Angreb, og Lutherdommen begyndte at faa Fodfæste, maatte Prælaterne indvillige i, at denne Del af Gejstlighedens Privilegier blev ændret derhen, at Jordstykkerne blev givet tilbage til de paagældende Gaarde mod, at Jordbrugerne fremdeles skulde betale den sædvanlige Afgift til Gejstligheden. Men ogsaa denne Rettighed har Kirken Tid efter anden maattet give Afkald paa. Formodentlig er den sidste Rest gaaet tabt ved Udskiftningen. (En udførlig Fremstilling af Kirkernes Ejendomsforhold er givet af P. Severinsen i 1920).

I Lærer Søndergaards Bog om Flade Sogn findes en ret udførlig Omtale af de fleste af Pastoratets Præster fra Reformationen og indtil 1885, da S. Draaby blev skilt fra Flade i kirkelig Henseende og kom sammen med Alsted. Der vil derfor ikke være nogen Anledning til Omtale af Præsterne fra det nævnte Tidsrum, idet enhver, der interesserer sig for deres Historie, vil kunne læse, hvad Lærer Søndergaard har optegnet i den Henseende.

En lille Undtagelse skal dog gøres med Hensyn til to af disse Præster, nemlig C. C. Meyer og Birkedal-Barfod.

C. C. Meyer (1806—1818) har gjort nogle Optegnelser i Præstembedets Dagbog, Liber-Daticus, som ikke er uden Interesse.

I en udførlig Beregning over Embets Indtægter, er disse kalkuleret til at andrage ialt 713 Rdl. for Aaret 1808. Samme Aar er Udgifterne udregnet til 350 Rdl. Herefter skulde Præsten kun have haft 363 Rdl. til sit Ophold; men i 1812 har Overskudet været omtrent fem Gange saa stort.

Pastor Meyers Optegnelser giver os endvidere nogle Oplysninger

om Skoleforholdene i Pastoratet i Tiden umiddelbart forud for den store Skolereform i 1814. Det fremgaar heraf, at han som Regel visiterede i en Skole om Lørdagen, enten i Flade eller S. Draaby. Om der paa den Tid har været en Skolebygning i S. Draaby er højst tvivlsomt, men Undervisningen er vel saa foregaaet i en eller anden lejet Stue. Om Søndagen har han undertiden catekiseret med Ungdommen i Kirken.

Men der er tit noget i Vejen for Børnene eller Skoleholderen og undertiden ogsaa for Præsten, som det fremgaar af Notaterne.

3. Søndag efter Hell. 3 K. blev der ingen Overhøring, fordi Degnen havde givet Børnene Forlov, da han skulde i Embedsforretning.

2. Søndag i Fasten var der heller ingen Børn til Stede. Grunden er ikke opgivet. Den maa man tænke sig til.

Lørdag før 3. Søndag i Fasten lykkedes det heller ikke for Præsten at faa Børnene i Tale, og Lørdagen før Midfaste var Børnene undskyldte, for da kom Præsten ikke, paa Grund af Sygdom.

Den næste Søndag bemærker Præsten: »Nu gaar ej længer Børn i Skole«.

De har vist taget Sommerferie, thi først 17. Søndag e. Trin. begynder igen Beretningen om Besøg i Skolen, men 2. Søndag efter Paaske det følgende Foraar kommer igen den lakoniske Meddelelse, at »nu gaar ej længer Børn i Skolen«.

Et Par af Præstens Bemærkninger angaaende hans Prædikener skal anføres. Ved den første afslører han sig som en fuldblods Rationalist: »Christi Himmelfarts Dag (1810) prædikede jeg om, at et dydigt og almennyttigt Liv er den eneste sikre Vej til Lyksalighed efter Døden«.

— — »6. Søndag efter Paaske prædikede jeg om de Fornøjelser, der ogsaa nu gives for de Kristne«.

Man kunde maaske fristes til at udbryde som Kristian den Fjerde, da Adelsmændene klagede over Ole Vinds Prædiken: Den Prædiken gad vi høre!

Den anden af Flade-Præsterne, der fortjener en særlig Omtale, er som nævnt Birkedal-Barfod, fordi hans Virksomhed her i Sognet har sat sig stærke Spor i Folkemindet. Alle de ældre, som har kendt ham, er enige i, at han var en meget dygtig Prædikant. Som det synes, efter hvad en gammel Mand i sin Tid fortalte, har hans Prædiken i nogen Grad været anlagt paa at røre Tilhørerne. »Han kunde tale, saa Taarerne løb ham ned ad Kinderne«. Og Kirken var ofte fyldt til

sidste Plads. Der er altsaa næppe Tvivl om, at hans kortvarige Ophold her i Pastoratet har haft stor Betydning for Menigheden.

Nogle Aar efter sin Forflyttelse skrev han et længere, smukt følt Digt til en gammel Kone her i Sognet, Sine Rolighed. Hun havde hørt til hans mest trofaste Venner og gemte Digtet som en Helligdom, der engang imellem i festlige Stunder blev taget frem og læst for hendes Gæster. Desværre er det forsvundet. Det vilde ellers have været selvskrevet til at blive optaget i nærværende Skildring, eftersom det indeholdt en begejstret Hyldest til denne Egns Natur og Folk.

Siden 1885 har der været 8 Præster i Flade-S. Draaby:

Thorvald Petersen 1885—92.

M. Lund 1892—1903.

Erik Begtrup 1903—11.

H. C. Petersen 1911—15.

Chr. Faulenborg 1915—21.

Chr. Christensen 1921—24.

Alfr. Thomsen 1924—27.

Johs. Nielsen 1927—

En udtømmende biografisk Skildring af disse Mænd skal ikke forsøges her. De tilhører jo alle den nyere Tid, og enhver, der har Lyst, kan uden stor Vanskelighed skaffe sig Oplysninger om dem.

En kort Omtale af de ældre vil maaske være paa sin Plads.

Thorvald Petersen (Spare-Petersen) og M. Lund kendetegnes af de ældre her i Sognet som veltalende og meget dygtige Mænd.

Der var god Kirkegang i deres Tid, men det kan til Dels skyldes, at det endnu dengang var almindelig Skik, at næsten alle Folk gik i Kirke.

Erik Begtrup betegnede sig ved en Lejlighed som den »gale« Begtrup, og det er meget muligt, at det særligt var det, Folk fæstede deres Opmærksomhed ved, at han var Broder til den i sin Tid landskendte Højskolemand Holger Begtrup. Naturligvis maa Ordet »gale« her tages i Betydning »forkerte«.

Det var nok ogsaa det første umiddelbare Indtryk man fik af ham, at han var meget forskellig fra sin Broder: lille og uanseligt, som Folk sagde. Medens Holger Begtrup altid kunde faa Folk i Aande, hvad han saa talte om, saa havde Erik Begtrup ofte ondt ved at komme i Kontakt med Tilhørerne. Hans Tale var jævn og redelig, altid blottet for Pathos, men hans Udtryk kunde undertiden være famlende, og navnlig gjorde han Indtryk af at være nervøs. Dette

er som bekendt uheldigt for en Taler, idet Tilhørernes Opmærksomhed saa mere fæster sig ved Taleren og Talens Form end ved dens Indhold.

Ved nærmere Bekendtskab opdagede man imidlertid, at Pastor Begtrup var et ualmindeligt klart Hovede og tillige et hjertensgodt Menneske. Gamle og syge, som han hyppigt besøgte, kom til at holde meget af ham for hans trohjertige Ord og fordringsløse Færd.

I 1911 blev han kaldet til Holtug ved Storehedinge, hvor han blev til sin Død.

H. C. Petersen var ligesom Begtrup født og opvokset paa Sjælland, men ellers var der ikke megen Lighed mellem de to Præster, hvad den ydre Færd angaar. Medens Pastor Begtrup, som det syntes, satte liden Pris paa de ydre Former og vistnok nærrede Uvillie mod at optræde offentlig udover, hvad hans Stilling som Sognepræst fordrede, var Pastor Petersen altid omhyggelig for, at Gudstjenestens Højtidelighed ogsaa blev fremhævet ved stilfuld Optræden fra Præstens Side.

Han regnede sig ikke som hørende til nogen bestemt kirkelig Retning, men havde vel nok nærmest sin Plads blandt Missionsfolkene.

Efter 4 Aars Forløb blev han kaldet til Aggersund, hvor han blev til sin Død.

Chr. Faulenborg kom hertil fra Færøerne, hvor han i en Aarrække havde været Præst paa den nordligste Øgruppe, Norderøerne. Denne Omstændighed bidrog sikkert meget til, at han straks vakte Opmærksomhed, ogsaa blandt den Del af Sognets Beboere, som ikke havde megen Forbindelse med Kirken. Hans Oplevelser paa de ugæstmilde Klippeøer i Nordatlanten var altid et taknemligt Emne for Samtale med Befolkningen i S. Draaby. I 1921 blev Pastor Faulenborg forflyttet til Hjerk og Harre Sogne i Salling, hvor han forblev til sin Entledigelse.

De tre sidste Præster, Chr. Christensen og Alfred Thomsen, der hver kun virkede i Sognet i ca. 3 Aar, samt den nuværende Præst Johs. Nielsen, hører til den yngre Slægt, og en nærmere Omtale af dem hører ikke ind under denne Bogs Opgave, hvor det drejer sig om at opridse Fortidens Historie.

Kommunens Fattigregnskab 1849.

Ved Paaligning 3 Mark pr. Td. Hartkorn.....	97 Rdl.	08 Sk.
Af Formue og Lejlighed.....	51 -	27 -
Tavlepenge af begge Kirker.....	10 -	22 -

Ialt... 158 Rdl. 57 Sk.

Endvidere pr. Td. Hartkorn 2 Skp. $2\frac{1}{4}$ Fdk. Byg = 68 Tdr. $2\frac{3}{4}$ Skp.

Udgifterne beløb sig imidlertid kun til godt og vel 153 Rdl. og 53 Tdr. Byg, saa der blev en pæn lille Kassebeholdning ved Aarets Udgang.

De største Skatteydere svarede af Formue og Lejlighed:

Richwald, Nandrup.....	11 Rdl.	32 Sk.
Sognepræsten	2 -	00 -
Peder Cortbech, Flade	2 -	16 -
Jens Buch, Flade	3 -	48 -
Jens Larsen, Flade.....	17 -	00 -
Jens Søndergaard, Flade	2 -	64 -
Stephen Østergaard, Flade	2 -	00 -
Søren Krøll, S. Draaby.....	1 -	48 -

Selv under Hensyn til, at Pengene paa den Tid havde større Købeevne end i vore Dage, og at Jordbrugets Udbytte var langt mindre end nu, kan det ikke nægtes, at Udgifterne til Fattigvæsenet var meget smaa. Den største Gaardejer i S. Draaby paa den Tid var S. Krøll, og han var tillige, som det fremgaar af Skattelisten, anset for den mest velhavende. Han svarede af Hartkornet 2 Rdl. 63 Sk. samt 1 Td. $5\frac{1}{4}$ Skp. Byg foruden de nævnte 1 Rdl. 48 Sk. af Formue og Lejlighed. Naar man sætter 1 Skp. Byg til 32 Sk., hvilket var den gængse Pris ved Afløsning, saa finder man, at han ialt har svaret 8 Rdl. 55 Sk.

En Rigsdaler var som bekendt af samme Værdi som 2 Kr., regnet efter det Sølvindehold, som vore Kronestykker engang har haft. 1 Rigsdaler var 96 Skilling.

Udgiftsregnskabet viser, at der ialt har været 30 Personer i Kommunen, som har faaet Understøttelse, saa det har jo ikke været store Summer, der er blevet delt ud til den enkelte.

Det største Tilskud er ydet en vis Hans Pedersen i Flade. Han har i ordinær Understøttelse, altsaa i Overensstemmelse med Overslaget, faaet 16 Rdl. og 8 Tdr. Byg og desforuden 25 Sk. til et Tørklæde.

Han maa have været en dyr Karl — ialt Fald i Forhold til de fleste andre Fattiglemmer. En Mand paa 73 Aar, der bor hos sin gifte Datter, bliver betænkt med 2 Rdl. og 2 Tdr. Byg for et helt Aar. Desværre har den gamle Mand ikke helt tilfredsstillende kunnet sætte Tæring efter Næring. Han har maattet henvende sig til Fattigforstanderen om Hjælp til et Par Skjorter og et Par Træsko, 2 Rdl. 29 Sk. Formentlig maa Forstanderskabet have gaaet ud fra, at Datteren har kunnet afse noget til ham, men det synes ikke, at Forudsætningerne herfor var til Stede. Datteren var gift og havde 4 Børn. Hun søgte at tjene Føden til sig og sine ved at væve for Folk. Manden tjente i et andet Sogn, og paa den Tid var Tyendes Løn ikke stor, saa det har nok ikke været ret meget, han kunde bringe til Huse. Men levet har de, hvordan de saa ellers har hutlet sig gennem Tilværelsen.

Imidlertid kan man dog ikke uden videre bryde Staven over Forsørgelsesvæsenet paa den Tid. For det første blev der til mange fattige uddelt Tørv, som ikke figurerer i Regnskabet, og for det andet var Gaardfolkene ikke saa nøjeseende med Hjælp i Form af Madvarer, Uld el. lign.

Det var endnu i sidste Halvdel af 1800 Skik at give Væversken »Skjønn«, det vil sige, at hun foruden den kontante Betaling for Vævningen tillige fik et Stykke Kød eller Flæsk, der rimeligvis har været af lige saa stor Værdi som den kontante Betaling.

Arbejdslønnen var omkring Midten af forrige Aarhundrede uanstændig lav. En Væverske kunde tjene 10 Øre ved at væve en Alen Tvistlærred, og hun kunde vel væve 6—7 Alen en Dag. Det blev 60—70 Øre paa egen Kost. En Tærsker kunde i Aarets korteste Dage ikke tjene mere end Kosten.

I 1859, altsaa 10 Aar efter, er der medgaaet til Forsørgelsen 268 Rdl. samt 45 Tdr. Byg, hvilket viser en Stigning paa 110 Rdl. og en Nedgang paa 9 Tdr. Byg.

Antallet af Fattiglemmer er ikke meget større end i 1849, men for nogles Vedkommende er der ydet større Tilskud. Den største Understøttelse er ydet til en ung Pige, som formentlig maa have været syg. Beløbet androg 43 Rdl.

Skoleprotokollen er begyndt 1840, men det fremgaar af en Bemærkning i den, at der har været en ældre Protokol; men den er jo nok forlængst gaaet til Grunde — kedeligt nok for Resten, eftersom den ville have kunnet give os adskillige værdifulde Oplysninger fra S. Draaby Skoles Barndomstid.

Den Protokol, der ved Tilfældighedernes Spil undgik at dele Skæbne

med de møl- og musædte Papirer, den befandt sig i Kupé sammen med, giver gode Oplysninger om Skoleforholdene fra 1840 og videre. Den indeholder Regnskaber, Beretninger om de halvaarlige Eksaminer, og Kommissionens Bemærkninger i Anledning af de mange Forsømmelser. — — »Men desværre har Skoleforsømmelserne i Sommer meget tiltaget, hvilket gør det til en Nødvendighed ved hver Maanedes Slutning at mulktene de Forældre, som synes at vise en afgjort Ligegyldighed for deres Børns Undervisning«. Mulkten pr. Dag var 3 Skilling, men den kunde stige, hvis Forsømmelserne strakte sig over flere Maaneder. Det ser dog ikke ud til, at Kommissionen ret tit har benyttet denne Fremgangsmaade. Den har taget ret human paa Sagerne. Ofte har det været et berettiget Hensyn, der er taget til et fattigt Hjem, hvor Barnet har maattet hjælpe til ved Husholdningen, fordi Moderen var syg, eller der har været Tale om en Dreng, som var sendt ud at tjene. Folk var jo dengang lidt anderledes indstillet end nu. Da regnedes det tit en Mand til Gode, at han hellere lod sin Søn forsømme Skolen et halv Aars Tid for at tjene Føden og lidt til Klæder og Træsko, fremfor at lade ham passe Skolen og saa være henvist til at tiltrygle sig en kneben Fattighjælp. Det var uværdige Kaar, der dengang blev Fattigfolk til Del, det er vist nok; men saadan som Stillingen dengang var, maa vi vist give Skolekommissionen vor Tilslutning, naar den i visse Tilfælde lod Naade gaa for Ret.

Om Resultatet ved de halvaarlige Eksaminer udtaler Protokollen sig ret anerkendende. Har det engang imellem været mindre godt, saa faar Forsømmelserne Skylden — og de har den vel ogsaa.

En stor Del af Protokollen er optaget af Kommissionens mange Konflikter med Degnene, og især da med Degnen i Draaby. I lange Tider verserer der altid mindst een Klagesag med ham. Nogle af disse Sager er omtalt i Afsnittet om Lærer Jensen.

I de fleste Tilfælde er Jensen gaaet af med Sejren, men engang maatte han dog trække det korteste Straa. Han indsendte i 1838 et Andragende om, »at den Del af hans Løn, der var beregnet efter Kapitelstakst, maatte blive ham udbetalt i det Aar, hvori den var tjent«.

Meningen hermed maa vel være, at han vilde have Lønnen beregnet efter indeværende Aars Kapitelstakst i Stedet for, som det nok har været Skik, efter foregaaende Aars.

Formodentlig har Kapitelstaksten været i Stigning, thi ellers vilde der ikke være nogen Fordel ved Forandringen, med mindre Jensen

havde regnet med, at han ved Overgangen kunde faa 2 Aars Løn.

Skolekommissionen tog tilsyneladende meget alvorligt paa Sagen. Kammerraad Stadel og nogle tidligere Medlemmer blev forhørt, idet man vilde have undersøgt, om Jensen i det første Aar af sin Ansættelse havde faaet den nævnte Del af sin Løn udbetalt; men det kunde ingen huske. Saa overlod man fornuftigvis Bevisbyrden til Jensen, og han kunde lige saa lidt som Skolekommissionen lægge Kortene paa Bordet. Resultatet blev Afslag. Dog mangler i Forhandlingsprotokollen een Mands Underskrift, nemlig Hans Andersens.

Om han som Lærer Jensens Nabo har fundet det betimeligt at være fraværende vides ikke.

Forhandlingsprotokollen.

Som bekendt traadte Loven om Sogneforstanderskaber i Kraft med Begyndelsen af Aaret 1842. Flade-S. Draaby Pastorats Forstanderskab, som det da kaldtes, holdt sit første Møde den 31. Januar 1842 under Forsæde af Sognepræsten Pastor Lynge. Samme Pastor Lynge synes at have været en dygtig Leder af Forhandlingerne. Han skriver godt for sig og synes at have haft Evne til at fremstille en Sag klart og objektivt. Den gamle Forhandlingsprotokol indeholder mange interessante Oplysninger om Ting og Forhold, som vi ellers ikke nu vilde komme til Kundskab om, men det vilde føre alt for vidt at gaa nærmere ind paa ret mange af de Sager, der forhandlede. Kun nogle faa skal her omtales.

En Dag i Aaret 1847 meddelte Formanden for Forstanderskabet ved et Møde i S. Draaby Skole, at den gamle, veltjente Sognefoged i S. Draaby, Dannebrogsmænd Søren Krøll, havde bedt sig fritaget for sin Bestilling paa Grund af Alder og Skrøbelighed, og man var derfor anmodet om at foranstalte et Møde med Sognets Beboere, for at de ved Afstemning kunde tilkendegive, hvem de ønskede til Sognefoged.

Til det efter lovlig Tilsigelse berammede Møde indfandt sig 10 Personer, heri indbefattet de to Sogneforstandere, Jakob Øster og Hans Andersen, der begge boede i S. Draaby.

Afstemningen faldt ud til Fordel for Søren Lavsen, der fik 8 Stemmer, medens Jakob Øster og Hans Andersen hver fik een Stemme. Rimeligvis har de to Medlemmer stemt paa hinanden efter gensidig Overenskomst for ikke at forringe de mulige Chancer, de hver især kunde have.

Dette Resultat, der udtalte sig til Grund for en Mand, der var tilflyttet Sognet for nogle Aar tilbage, var en slem Svaler for Jakob

Øster, der var indfødt og hørte til Sognets habile Grundstamme; men saaledes kan det gaa ved et Valg.

Jakob Øster har aabenbart opfattet Afstemningsresultatet som et Mistillidsvotum, der krævede hans Hoved paa et Fad. Han erklærede derefter, at han »mente at kunne bevise«, at Sogneboerne ingen Tillid havde til ham, og at han derfor agtede at udtræde af Forstanderskabet, eller, som det hedder i det parlamentariske Sprog: nedlægge sit Mandat.

Denne desperate Beslutning kom til Behandling i det følgende Sogneraadsmøde, og Formanden, der aabenbart var paa Højde med de virkelige Diplomater, formulerede følgende Erklæring — altsaa en Dagsorden, der skulde virke som en Balsam paa Saaret:

»Sogneforstanderskabets 5 øvrige tilstedeværende Medlemmer meget beklagede, at denne selvstændige, virksomme og til sin Bestilling som Medlem af Forstanderskabet meget dygtige og værdige Mand vilde udtræde af Forstanderskabet, og uagtet det ønskede, at han kunde vedblive sin Funktion endnu de tre Aar, der var tilbage, maatte de indrømme, at den af ham anførte Grund til, at han vilde fratræde, var ægte nok.«

Imidlertid blev Sagen indberettet til Amtet, der kort og godt meddelte, at Medlemmerne skulde vedblive at fungere, til Valgperioden var udløbet.

I Mødet den 5. Marts 1848 forelaa til Behandling »en Opfordring fra Hs. M. Kongen, at alt vaabendygtigt Mandskab i Sognene maatte møde den 3. April ved de respektive Skoler, hvor en Liste vilde blive fremlagt, hvor enhver, som erklærede sig villig til at indtræde i Frikorps, kunde tegne sig.

I Flade tegnede sig 4 unge Mennesker, i S. Draaby ingen«.

Endvidere gjordes Forstanderskabet ved en Skrivelse fra Amtet opmærksom paa, at Kommunen skulde stille 2 Heste til Raadighed for Hæren. Midlerne hertil skulde fremskaffes ved »frivillige« Bidrag.

Den 6. April kunde Formanden fremlægge en Liste over de Bidrag, som Kommunens Beboere havde tegnet sig for. To Mænd i Flade, Proprietær Buchwald og Gmd. Jens Larsen havde tilbudt at stille den ene Hest. Til den anden var der tegnet ialt 173 Rdl. 2 Mk. 6 Sk. Heraf havde Præsten betalt 20 Rdl., de største Gaardmænd i Flade hver 8 Rdl., og een Mand i S. Draaby, Sognefoged og Dannebrogsmænd Søren Krøll, havde ligeledes ydet 8 Rdl., næst efter ham kom Anders Rolighed med 6 Rdl.

Da Hesten var indkøbt, var der godt og vel 30 Rdl. til overs, og

Forstanderskabet bestemte da, at dette Beløb skulde tilstilles Væbningskommissionen i Nykøbing, som maatte anvende Pengene til Fordel for det paatænkte Frikorps. Men siden hen blev man enige om at vente lidt med Udbetalingen, indtil det viste sig, om det i det hele taget blev til noget med Frikorpsen. Blev »disse Frivilliges Tilbud om at ville værne Fædrelandet ikke afbenyttet«, saa vilde man anvende Pengene til Fordel for de faldnes Efterladte. Det vil jo sige: man vilde simpelthen lade Pengene gaa i Kommunekassen. Som bekendt blev de frivilliges Tilbud afbenyttet, og man maa derefter antage, at Pengene er blevet brugt efter deres oprindelige Bestemmelse.

Ved et Møde den 28. Juli 1848 blev der truffet Bestemmelse om at anskaffe en Valgprotokol og nedsat et 3-Mands Udvalg i Anledning af, at Regeringen havde ladet udskrive Valg til en grundlovgivende Rigsforsamling. Betingelse for Valgret var blandt andet, at vedkommende var fyldt 30 Aar og havde begæret sig optaget paa Valglisten.

For at Folk kunde faa Lejlighed til at melde sig til Valglisten under lovlige Former, bestemtes det, at Valgbestyrelsen i Ugen efter 7. August, hver Dag fra Kl. 7—9 Formiddag skulde være til Stede i Præstegaarden og opnotere de lysthavende, som meldte sig.

Imidlertid maa Valgbestyrelsen være kommet til den Formening, at der næppe vilde komme ret mange, for den bestemte ved den første Sammenkomst, at den vilde spare Kommunen for Udgifter til en Valgprotokol og nøjes med at indføre det fornødne i den almindelige Forhandlingsprotokol.

Denne Formodning slog til. Da de 7 Dage var gaaet, havde der fra hele Kommunen meldte sig 9 — skriver ni — Personer. Fra S. Draaby var der kun een Mand, nemlig Anders Rolighed, og han havde næsten været nødt til at melde sig, eftersom han var i Valgbestyrelsen.

Endelig skal omtales en lille Strid med en Mand, der var ked af at være Snefoged.

Ved Mødet den 18. Marts 1850 oplæstes en Skrivelse fra Herredsfogeden, Justitsraad Rummelhoff, hvori han udbad sig Forstanderskabets Erklæring i Anledning af, at Poul Smed i Flade havde bedt sig fritaget for Bestillingen som Snefoged og begrundet dette med, at han var svagelig.

»Forstanderskabets tilstedeværende Medlemmer, som ikke kendte Poul Smeds Svagelighed, formente, at det vilde være nødvendigt at tale med ham, før de kunde afgive den forlangte Erklæring«.

Derefter har et Udvalg været henne og syne Poul Smed, og ved Mødet den 22. April afgaves følgende Erklæring:

» I Anledning af Justitsraad Rummelhoffs Skrivelse af 16. Marts d. A. har Forstanderskabet forlangt Oplysning af Poul Smed om, hvilken Sygdom det er, der hindrer ham i at udføre en Snefogeds Forretninger, og hørt, at han var plaget af Frost i Fødderne.

Da Forstanderskabet imidlertid haaber, at han næste Vinter vil blive fri for denne Sygdom, og i alt Fald mener, at han med denne Sygdom — dog ved at ride — kan udføre Forretningen, kan man ikke anbefale ham fritaget derfor«.

Og derved blev det.

En nærmere Omtale af alle Beboerne vilde næppe kunde paaregne almindelig Interesse, men nogle enkelte Undtagelser kan maaske være betimelige. Der bliver dog kun Tale om en ret overfladisk Præsentation, da de Kilder, der har staaet til Raadighed ved Efterforskningen har været sparsomme.

1. Natmandsfamilien.

I den nordre Hede boede Christian Natmand, autoriseret Hestflaar og Skorstensfejer. Formodentlig har han hørt til Rakkernes foragtede Kaste, men han har dog næppe som Rakkerne i den ældre Tid haft Bestilling med at kagstryge eller brændemærke dem, som forbrød sig mod den lovlige Orden. Hans væsentligste Hverv har været at slagte de udlevede eller opslidte Helmisser.

Han findes ikke paa Tællingslisten for 1787, skønt Fæsteprotokollen bevidner, at han i 1773 fæstede 1 Skp. Hartkorn i S. Draaby, men Præsten har muligvis ikke kendt ham. I 1801 anføres:

Christian Jensen, 56 Aar	}	Husmand med Jord og Skorstensfejer.
Ellen Marie, 46 Aar		
Ingeborg Christiansdatter, 22 Aar	}	Deres Børn.
Dorthea Margrethe Christiansdatter, 19 Aar		
Anne Marie Christiansdatter, 15 Aar		

Christian Natmand er rimeligvis død før 1814, hans Enke, Ellen Marie Guldager døde ifølge Kirkebogen i 1838, 103 Aar gammel. Hvis denne Angivelse passer, maa Folketællingens Aldersangivelse være forkert, hvilket som før bemærket er langt fra usandsynligt. Den yngste Datter Anne Marie blev gift med »Natmandssvend« Anders Rasmussen fra Resen. Han overtog Svigerfaderens Forretning, men druknede i Vinteren 1825, da han tillige med sin Dreng vilde skyde en Genvej over en islagt Sø paa Engen ved Draaby Vig. Drengen, som ogsaa gik igennem Isen, reddedes ved, at han bar »Isteret« af en Hest; det holdt ham oven Vande.

Anne Marie giftede sig i 1832 med Enkemand Josef Pedersen Hangaard fra Galtrup.

Dorthe Christiansdatter 1781—1844 fødte i 1820 Sønnen Rasmus Pedersen. Som Barnefader blev udlagt Rebslager Peder Chr. Jensen, Sejerslev Mark.

Da denne Rasmus Pedersen paa Grund af sit omflakkende Liv og sit ustadige Temperament blev kendt over det meste af Øen og forøvrigt voldte Forstanderskabet adskillige Kvaler, skal her fortælles lidt om hans Levned.

Sin første Tid har han tilbragt i Natmandshuset, hvor hans Moder, der forblev ugift til sin Død i 1844, nok ogsaa har haft Tilhold. Om hans Flid og Fremgang i Skolen vides intet. Han har i alt Fald kunnet skrive sit Navn. Det kan man se af en Kvittering i Fattigprotokollen, hvor han med Udeladelse af et enkelt Bogstav og Tilsidesættelse af Regelen om Brug af store og smaa Bogstaver har tegnet sig »RaSmuS PedeSeN«. Sandsynligvis har han ogsaa kunnet læse til Husbehov; thi han optraadte ofte som Sanger. Han sang Salmer til Jul og Nytaar og til andre Tider paa Aaret, men han sluttede undertiden Forestillingen med en Vise, han selv havde »digtet«. Disse Viser var gerne satiriske, en sønderlemmende Kritik af de elendige Samfundsforhold, hvor de fattige maatte lide, mens de rige kunde mæske sig i Overflod uden at bestille andet end at æde og fordøje Maden. En af Viserne, som han plejede at synge, naar han agerede Nytaarssanger, var dog ikke konstrueret af ham selv. Den brugtes af andre Stjernemænd i Thy og Hanherrederne og maaske ogsaa andre Steder. Den findes optegnet i »Jydsk Almueliv«, IV Afdeling, Side 146.

For øvrigt er det et Spørgsmaal, om Rasmus's Viser ikke for største Delen var Plagiater af andres Rimværker.

Paa Folketællingslisten fra 1845 er han betegnet som Indsieder hos Josef Hangaard, der var gift med hans Moster. Han kaldes Skærsliber, og det var i de Dage en ordinær Rakkerbestilling at trække omkring i Landet med Skærsliberbøren. Det nævnte Aar indtraadte han i Ægtestanden. En Kone i Tødsø, der i Forvejen havde været gift 3 Gange, antog ham som Nummer 4. Forøvrigt skulde man tro, der foreligger en Fejlskrivning i Kirkebogen, eftersom samme Kvinde angives at være født 1818 og var altsaa kun 27 Aar gammel. Enten maa hun have lagt sig efter gamle, udlevede Mænd, eller ogsaa har hun været særlig uheldig. Rasmus fik hun nu ikke Bugt med. Han overlevede hende i 21 Aar og naaede i denne Tid at blive gift yderligere 3 Gange.

I 1849 opnaaede Rasmus et Avancement, der sikkert har fyldt hans Hjerte med ædel Stolthed. Han fik Ansættelse som Sogneforstanderskabets Postbud. Paa den Tid var der jo ikke Tale om almindelig Brevomdeling paa Landet, og Rasmus skulde saa to Gange ugentlig hente Forstanderskabets Brevsager i Nykøbing samt bære Forhandlingsprotokollen bag efter Formanden, formodentlig i 6 Skridts Afstand, naar der skulde være Sogneraadsmøde. For den Ulejlighed skulde han have 5 Tdr. Byg om Aaret.

Hvor længe han blev i dette Embede, kan ikke ses af Forhandlingsprotokollen. Ret længe har det næppe varet, før Rasmus er blevet ked af den regelbundne Beskæftigelse. Som sine Forfædre i mange Slægtled elskede han at føjte om fra Sted til Sted med sin Kærre og sin henholdsvis Jule- og Paaskestjerne.

Efterhaanden som Familien øgedes, kunde Rasmus ikke skaffe tilstrækkeligt til Føde og Klæder og maatte henvende sig til Fattigvæsenet om Hjælp. I 1851 har han erholdt 3 Tdr. 4 Skp. Byg samt den kontante Sum, 79 Skilling. Man ser heraf, at Fattigvæsenet har regnet med smaa Tal.

Til Belysning af Rasmus's Strid med Forstanderskabet skal her gengives et Uddrag af en Artikel, der i sin Tid har staaet i Morsø Folkeblad.

Da Rasmus's 3die Ægteskab stod paa Dagsordenen, har Forstanderskabet ment, at nu burde der skrides ind. Der kunde maaske være god Grund til at hindre Ægteskabet. Rasmus har næppe hørt til dem, af hvis Afkom man venter noget godt. Han var knap anset for at være rigtig klog, selv om han paa sin Vis har været snu nok, Konerne var vel saa som saa, og Hjemmet har rimeligvis været yderst fattigt. Rasmus føjtede jo idelig om, dels som Skærsliber og dels som Sanger. Han sang ved Folks Døre og medførte en Helligtrekongersstjerne eller et »Paaskeminde« alt efter Aarstiden. Hans Sang har vist ikke virket umiddelbart betagende. Ældre Folk mindes endnu, at det, der mest imponerede dem, var de kæmpemæssige Hark, hvormed han i Kunstpauserne søgte at klare Stemmen.

Jeg skal nu anføre noget af, hvad jeg har fundet i den gamle Forhandlingsprotokol om denne Ægteskabsstrid, fordi det dels giver god Oplysning om Rasmus's Liv og Færden og dels ogsaa giver os et Indblik i Forstanderskabets Skrivemaade.

18. Maj 1864 oplæstes en Skrivelse fra Herredskontoret angaaende Rasmus Pedersens Ansøgning om nyt Ægteskab. Forstanderskabets Svar herpaa kendes ikke, men hvis man i det hele taget har givet et

Svar herpaa, maa det have været afvisende, thi den 15. Oktober s. A. rykker Amtet frem med en Forespørgsel om, hvorledes Sagen forholder sig. Man vedtog at stille Sagen i Bero til næste Møde, men det ser ikke ud til, at der har været megen Iver efter at faa Afgørelsen fremskyndet, eftersom Sagen slet ikke omtales før 23. Februar næste Aar. Da rykker Forstanderskabet ud med en længere Redegørelse.

»Supplicanten« bor i et Hus, som han selv har opført, men han skylder forøvrigt saa meget til Sognet, at hans Ejendele næppe vilde kunne dække den Hjælp, han har modtaget. Forstanderskabet har tilbudt at tage sig af hans »trede Børn« og faa dem anbragt hos Folk, hvor de kunde nyde en »anstændig og hyggelig Opdragelse« og befries for det »skammelige Betleri, hvortil de sendes«.

Men han har forøvrigt været uvillig til at modtage saa megen Understøttelse, som der var ham tiltænkt »formodentlig for at sætte sin Gifte og Husholderske Ide igennem«.

Imidlertid meddeler Herredskontoret i Skrivelse af 14. Maj 1865, at Rasmus Pedersen har faaet bevilget en Ansøgning om at have et Fruentimmer i Huset hos sig.

Men Rasmus forfølger sin Sejr; allerede den 10. August modtager Forstanderskabet gennem Herredskontoret en ny Ansøgning om Tilladelse til at ægte et »Fruentimmer udenfor Sognet«.

Erklæring udbedes!

Forstanderskabets Erklæring lyder:

»Nærværende Andragende, som af Herredsfogden i Nykøbing er Sogneforstanderskabet tilsendt til Erklæring, skal det meget glæde Forstanderskabet at skildre for Deres Majestæt (!), hvorledes Sublicanten er en Person, som ikke er Idiot, men alligevel meget indskrænket i Fatteevne. I sit første Ægteskab fik han i længere Tid meget stor kommunal Fattighjælp. Efter Konens Død anholdt han Forstanderskabet om igen at blive gift, og da Forstanderskabet ikke saa sig kompetent at meddele Sublicanten saadan Tilladelse, støttet paa, at han ikke havde refunderet Understøttelsen. Ved Sublicantens Paa-hæng og glimrende Løfter om hvilken Lykke han gik i Møde, hvis Forstanderskabet vilde imødekomme hans Ønsker, kom Forstanderskabet til det Resultat, dels for at blive ham kvit og dels for at danne sig et Forsøg, ikke at modsætte sig Ægteskabet, uagtet at Præsten i Forening med Forstanderskabet ikke spaaede sig noget godt af dette Ægteskab. Det gik, som Forstanderskabet havde forudset. Efter en kort Tid at have levet med sin Ægtefælle, henfaldt denne i Sygdom, og da var Sublicanten hos Præsten og begærede sig den syge Kone

fraskilt paa Grund af, at han havde Byrde af hende i Stedet for Nytte. Præsten, som forestillede Sublicanten, at dette var ham forudsagt, og heri kunde han ikke føje Sublicanten. Omstændighederne forværrede sig i den Grad, at Forstanderskabet saa sig tvungen til at tage sig ligesaavel af Ægtefællen som af Børnene. Tilsidst døde Konen. Sublicanten mener sig nu berettiget til at indtræde i nyt Ægteskab, og det uagtet han ikke har refunderet sin Understøttelse. Forstanderskabet er saaledes kommet til det Resultat, at et Fruentimmer, som han og hans Børn kan have Nytte af, ikke vil tage i Hus til Sublicanten.

Desuden har Forstanderskabet flere Gange tilbudt Sublicanten, at det vil drage Omsorg for hans Børns Pleje og Opdragelse, hvilket Sublicanten i den senere Tid har modsat sig, som det for Forstanderskabet synes, for desbedre at kunne gifte sig igen. Men det betvivles ikke, at saa snart han blev gift, han da vil have Understøttelse paany. Sublicanten fremfører, at han kan ernære sig ved Skærsliberbøren. Her tillader Forstanderskabet sig allerunderdanigst at meddele, at kun i en meget kort Tid af Aaret kan dette lade sig gøre, hvorimod at Sublicanten driver omkring med en saakaldt Helligtrekongerstjerne ligesom ogsaa en Paaskeminde, ikke at tale om at betle i Kommunen, men ogsaa udenfor. Forstanderskabet kan saaledes ikke give ham Medhold i, at hans Børn bliver opdraget til det skammelige Betleri, og hans Hus og Ejendele vil ikke nær dække den Understøttelse han har faaet. Som Følge heraf kan Forstanderskabet ikke anbefale Sublicantens Ansøgning«.

Hermed har Forstanderskabet affyret sin sidste Salve. Rasmus omtales ikke oftere i Forhandlingsprotokollen. Derimod meddeler Kirkebogen, at han d. 31. December 1865 blev viet for 3die Gang. Det ser altsaa ud, som om han har overmandet Forstanderskabet og alligevel faaet Overøvrighedens Tilladelse; men det kan ogsaa tænkes, at der er blevet indgaaet et Forlig mellem Parterne; thi den Kone han fik, var født i S. Draaby, og har maaske ikke været et »Fruentimmer udenfor Sognet«, men derimod en, som i Forvejen skulde forsørges af Kommunen.

For en Fuldstændigheds Skyld skal det oplyses, at Rasmus efter sin 3die Kones Død i 1868 indtraadte i sit fjerde Ægteskab.

Denne sidste Kone, Else Ahm hed hun, var snart ked af Rasmus' Selskab, og hun udklækkede derfor i Forbindelse med en Datter af et tidligere Ægteskab en snedig Plan til at blive ham kvit. Det var Meningen, at Rasmus, der som mange andre paa den Tid var meget

overtroisk, skulde skræmmes bort ved Spøgeri. Historien udviklede sig som følger:

En Dag indfandt Rasmus Pedersen sig hos Sogneraadet og beklagede sig over, at han ikke kunde være hjemme i sit Hus for Spøgeri. Det rumsterede saa ækelt inde i hans Stue, at han alvorligt maatte overveje at rømme Hus og Hjem. Trolldøjet havde valgt en ejendommelig Fremgangsmaade, som siden med Held er blevet efterlignet af andre Spøgelse, saa baade Politimænd og udspekulerede Tusindkunstnere er geraadet i Tvivl om, hvad de skulde tro. Dette maa tjene til Undskyldning for Rasmus, som jo efter Sogneraadets Formening »ikke var Idiot«, men dog noget til en Side.

Spøgeriet gik ud over Rasmus' Vægprydelser. De gamle, adstadige Englebilleder og Gravskrifter kunde uden synlig Foranledning give sig til at dingle frem og tilbage som en Perpendikel, saa Rasmus blev søsyg af at se paa dem.

Ja, naar Anfaldene var paa sit højeste, kunde de forgyldte Engle slaa ud fra Væggen, som om de gjorde Forberedelse til det saakaldte Dybdespring; og da Rasmus havde sin Seng ved den samme Væg, er det rimeligt, at han ikke uden store Betænkeligheder turde lægge sig til at sove. Sogneraadet undersøgte Sagen, formodentlig ved et i den Anledning nedsat Udvalg, og det viste sig desværre, at Klagen var begrundet. Naboer kom til og overvejede med oprejst Haar den mærkelige Forestilling. De stod i Flok udenfor og kiggede gennem Vinduet ind i den halvmørke Stue og saa paa de sprædske Skilderier.

Den gamle Knaldhytte naaede i kort Tid at blive berygtet og omtalt i hele Byen. Men Ryet eller rettere Vanryet varede kun kort, fordi det hvilede paa falskt Grundlag. Der var jo ikke Tale om rigtig gammeldags Spøgeri, den Slags som kunde holde ved i Aarevis.

En af Tilskuerne blev opmærksom paa, at Spøgeriet optraadte, naar Steddatteren var i Seng, og ellers ikke. Hun foregav at være syg, og det var hende, der ved en snedig Snoremekanisme kunde dirigere Billedernes Sving. At dette ikke straks var blevet opdaget, maa vel skyldes den Omstændighed, at det var sparsomt med Lys i Stuen. Rasmus blev beroliget og opgav sine Planer om Evakuering. Om han bagefter foretog en tiltrængt Afregning med Steddatteren, melder Historien intet om.

Rasmus døde i 1883, og hans Hus har ogsaa for længe siden endt sin Tilværelse. Hist og her findes endnu enkelte Nyttegenstande, som han har forfærdiget. Han var fingernem, og som før bemærket maa han have været i Besiddelse af en vis Snuhed og maaske meget langt

fra at være Idiot. Han har haft en svag Karakter og Ulyst til stadigt og regelbundet Arbejde — ganske som det var Tilfældet med de Natmandsfolk, der i tidligere Tider drev om paa vore Heder.

Det Paaskeminde, Forstanderskabet omtaler, er maaske hans egen Opfindelse; i alt Fald kender man, saa vidt jeg ved, ikke noget lignende andet Steds fra i Danmark.

Det opbevares nu paa Morslands historiske Museum.

Peder Nielsen (Rolighed).

Ifølge Ullerup Fæsteprotokol blev Ullerup i Sejerslev i 1771 fæstet til Christen Pedersen, født i Nørre Draaby. Han har formodentlig været Søn af Peder Christensen Krøll, som i 1732 var indvandret fra Jørsby, og dennes Hustru af første Ægteskab, Maren Andersdatter. Christen Pedersen, der siden hen blev kaldt Christen Rolighed, »en fattig Hovbonde under Sø Gods«, boede i Rolighed til sin Død, efter at han i 1798 havde overladt Fæstet til sin Svigersøn, Niels Pedersen Kalhauge, gift med Anna Christensdatter (1778—1846).

Niels Pedersen Kalhauge døde i 1832, og Gaarden blev overtaget af hans Søn Peder Nielsen Rolighed, født 1816. Denne Peder Rolighed var i mange Aar en kendt Mand blandt Sejerslev Gaardmænd, vist ikke saa meget for sin Dygtighed som paa Grund af, at han havde Anlæg for at optræde udendørs. Han var stor i Svinget, handlede og vandledede som nogen Herremand og omgikkes ogsaa med Bondenoblessen paa Nordmors. Han var paa fortrolig Fod med Gods-ejer Stadel og kunde tillade sig at køre forbi ham, naar de skulde til Staden. Som mange andre Gaardmænd paa den Tid satte han en Ære i at kunne køre hurtigt. Han lod sig ikke overhale af nogen, saafremt han da kunde piske Hestene op i det fornødne Tempo, og det faldt ham ikke ind at standse for at tage Fodgængere op at køre. Blev han prajet af en gaaende, var hans sædvanlige Svar: »Der er Plads baag ætter æ Wuen«.

Men paa den Tid kunde man ikke leve af Væddekørsel. Gaarden blev forsømt, fordi Peder Rolighed fartede ude paa Handel i Omegnen eller til Svir og Kortspil i Nykøbing, medens han ikke havde Raad til at holde dygtige Folk til at besørge Arbejdet ved Landbruget. Hustruens Stiffader, Søren Lausen i S. Draaby maatte af og til punge ud, naar Kreditorer blev for nærgaaende; men han havde nok selv Brug for sine Smaapenge og kunde desuden nok se, hvad Vej det vilde tage for Svigersønnen. Saa inddrog han Understøttelsen og holdt i Stedet for virkningsløse Formaningstaler.

Engang havde Per været i Nykøbing og havde sviret over, saa Vognen, han skulde have været med, var kørt hjem; men han havde levnet saa mange Penge fra Kortspillet, at han kunde leje en rigtig Herskabsvogn — den Slags, som fik Bønderne til at krumme Ryg og blotte Hovedet, idet de maatte regne med den Mulighed, at der inde i Kassen befandt sig højtstaaende Personer, som man helst vilde staa sig godt med. Det blev da ogsaa en vellykket Tur for Per. Han har naturligvis ligget inde paa Hynden og drømt, at han var Herremand, og da han kørte gennem S. Draaby, fik han en Slags Bekræftelse paa, at Drømmen var ved at gaa i Opfyldelse. Der kørte han forbi selveste Svigerfar Søren Lausen, som afleverede den skyl-dige Reverens for Karossen, som det anstod sig den loyale Fæste-bonde. Men da kunde Per ikke nægte sig den Fornøjelse at hovere over Svigerfar; han stak sit forsvirede Hovede ud af Vogndøren og sagde: Bøh! Søren Lausen blev noget flad og bagefter dygtig ærger-lig; men Per var over alle Bjerge og kunde ikke høre det velmente Kompliment, der blev sendt bag efter ham.

»A ku misaahn et wed, te de wa den Skjævl«, sagde Søren Lausen, da han siden berettede Fiaskoen for sin Nabo.

Men det var vel første og sidste Gang, Per Rolighed fik Has paa Søren Lausen. En skønne Dag ankom Familien til S. Draaby, hvor den fik overladt til sin fremtidige Residens en Knaldhytte, der til-hørte Søren Lausen.

Det blev saa overdraget Flade-S. Draaby Kommune at sørge for Familiens Forplejning; men det blev næppe noget overdaadigt Otium, der blev den havarerede Gaardmand til Del. Hans Venner fra Punchedægrenes Periode kendte ham ikke længere, og Bymændene i S. Draaby retfærdiggjorde efter Evne det gamle Ord om, at Spot og Skade følges ad. Skønt der nu kunde være Grund til at kalde ham med det Navn, han før saa daarligt havde svaret til: Per Rolighed, fandt man, at »Per Staagh« var endnu mere passende paa Grund af hans ranglede Skikkelse.

Smaatræk.

Ældre Folk kan endnu mindes, at det ofte gik livligt til ved Begravelser. Den allestedsnærværende Brændevin bevirkede undertiden, at Stemningen antog ret utiltalende Former. Her skal nu fortælles om, hvorledes det gik til ved to Begravelser, idet der dog maa gøres opmærksom paa, at man ikke kan betragte disse to Episoder som typiske Eksempler paa, hvorledes Begravelser i Almindelighed blev bivaanet.

Engang havde ved en Begravelse Sognemændene drukket saa mange Dramme til Ære for den afdøde og paa de efterlevendes Velgaaende, at deres eget Velgaaende — i alt Fald midlertidigt — var sat over Styr. Nogle af de haardest medtagne blev efter afholdt Mønstring efterladt paa Valpladsen, men de fleste var da svinget bag efter Ligvognen og slap ogsaa ind i Kirken. Her burde de jo være faldet til Ro eller Ligevægt, men det blev vist ikke til noget hverken med Ro eller Ligevægt for Præsten tog Anledning til at skælde dem ud og bemærkede, at de var værre end Hoveder. Det kunde jo i Betragtning af den øjeblikkelige Situation være sandt nok, og formodentlig har de fleste af Tilhørerne dukket Hovederne og taget Skændene til Efterretning; men en gammel og forøvrigt agtværdig Mand, der hed Thøger, og som næppe har været helt »fersk«, misforstod denne krasse Sammenligning, idet: han syntes, Præsten sagde, de var værre end »Thøger«. Han blev, som rimeligt var, opbragt over, at han skulde stilles op som Skræmmebillede for de andre, og gav ondt af sig, da de gik tilbage. Men en anden Mand af Følget reddede Præsten ved en diplomatisk Udlægning:

»Ser du, Præsten talte jo om den fattige og den rige Mand. Den fattige hed jo Lazarus, og den rige hed Thøger«. »Naa, ja, det er mi'saahn en anden Sag«, sagde Thøger og var dermed formildnet.

En anden Gang var der ligeledes Begravelse, og Præsten var blevet forsinket, saa Følget for en Gangs Skyld var kommet først til Kirken. De gik ikke ind, men lejrede sig rundt om Graven og fordrev Tiden med at drøfte forskellige mer eller mindre verdslige Emner. Paa Grønsværen, nærmest den kastede Grav, sad to Naboer og smaa-snakkede. Bedst som de sidder, siger den ene: »Ja, Aj's, næste Gang bliver det nok dig, vi skal have puttet ned«. »Da skal du mi'saahn kom' der først!« svarede den anden og puffede i det samme til Naboen, saa han røg ned i Graven.

Det er sandsynligt, at denne Episode har livet op i Gemytterne og hjulpet Folk let over Ventetiden. En poetisk Husmand fra Flade, Steffen Josefsen, digtede om Begivenheden en Sang, hvis Indhold er udtrykt i de faa, endnu bevarede Strofer:

Aj's Lassen faldt i Graven ned,
— det voldte Anders Rolighed.

Det vilde være nærliggende at vente, at en Skildring af en Egns Historie ogsaa skulde omfatte Befolkningens aandelige Stade gen-

nem Tiderne, om der paa denne Egn har levet Mænd eller Kvinder, hvis Virke har sat sig dybere Spor, end det sædvanlig er Tilfældet for de flestes Vedkommende, eller om det har været muligt at paa- vise, at denne Egns Befolkning i en eller flere Henseender har haft sit eget Præg, om der har været Skikke fra Høst, Foraarsfester, Bryllup, Barnedaab, Begravelser o. s. v., der har været særegne for denne Egn. Men i denne Henseende kan S. Draaby Sogns Historie ikke være andre Hjemstavnskildringer følgagtig.

Det er jo klart, at der maatte være særegne Forhold til Stede, hvis der paa en saa lille Plet skulde udvikle sig en særpræget Folkekarakter eller særegne Skikke. Byen ligger som et Forbindelsesled mellem det »hule Nørreherred« og den øvrige Del af Mors. Dette har, som det synes; bidraget til, at dens Befolkning allerede langt tilbage i Tiden har været udsat for Tilgang af fremmede og Afgang af den indfødte Befolkning. I 1845 fandtes der ifl. Folketællingen 160 Mennesker, som var fyldt 20 Aar, og af dem var de 93 født uden for S. Draaby, altsaa ca. 58 pCt.

Som bekendt har der i tidligere Tider været kendelig Forskel paa Dialekten, der taltes paa Nord- og Sydmors, og denne Forskel kan endnu erkendes for visse Ords Vedkommende, mest hos ældre Folk; men disse gamle Former bliver stadig færre, efterhaanden som det fremmede Befolkningsselement forøges — og i det hele taget alle Menneskers bevidste Modernisering af Sproget tiltager. Det gælder sikkert for alle Egne af Landet og nok særligt for Vest-Jylland, at de gamle Dialektord er stærkt paa Retur, og mange af de Ord, som Dialekterne har tilfælles med Højdanskheden, har i Løbet af de sidste Menneskealdre skiftet Udseende. Det er nu meget sjældent at høre Ord som Laamp, Svaamp, Glais, Glaar o. s. v.

I mange Ord, som f. Eks. Skorsten, Kaffe og Træsko, havde man her lang Selvlyd i første Stavelse. Det høres nu saa godt som aldrig.

Mange Skikke, der blev omhyggeligt iagttagne ved Bryllupper, Barnedaab, Begravelser eller andre af Hjemmets Fæstligheder, er nu udviskede eller helt strøgne. Der findes ingen eller faa Mindelser om den Tid, da S. Draaby kunde betragtes som en fredelig Afkrog, hvor kun faa af den store Verdens Dønninger naaede hen. Velholdte Gaarde og villaagtige Huse har afløst de gamle straatækte Vaaninger, som i een Stormnat kunde forvandles til Skeletter.

»Nu staar en ny Tids Bonde paa sin Toft og lytter ud mod andre Lærkesange«.